

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Liiketalouden koulutusohjelma/ tradenomi

Henna Kailio

RAKENNUSALAN KÄÄNNETYN ARVONLISÄVEROVELVOLLISUUDEN
VAIKUTUKSET HARMAASEEN TALOUTEEN

Opinnäytetyö 2013

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Liiketalouden koulutusohjelma

KAILIO, HENNA	Rakennusalan käännetyn arvonlisäverovelvollisuuden vaikutukset harmaaseen talouteen
Opinnäytetyö	40 sivua + 3 liitesivua
Työn ohjaaja	Pellervo Ukkola
Toimeksiantaja	Kymen Tilitiimi Oy
Joulukuu 2013	
Avainsanat	harmaa talous, rakennusala, käännetty arvonlisävero

Harmaa talous on yksi rakennusalan suurimmista ongelmista. Se vääristää yritysten välistä kilpailua ja vähentää tuntuvasti valtion saamia verotuloja. Viranomaiset tekevät paljon töitä harmaan talouden kitkemiseksi. Laki rakennusalan käännetystä arvonlisäverosta astui voimaan 1.4.2011. Työn tavoitteena on tutkia, onko uusi laki toiminut odotetulla tavalla ja vähentänyt harmaan talouden määrää. Työ on pöytälaatikkotutkimus, jossa on käytetty jo valmiita tutkimuksia sekä alan asiantuntijoita ja yrittäjien haastatteluja.

Työssä tutustutaan harmaan talouden käsitteeseen ja siihen, millaisella tasolla harmaa talous oli ennen käännetyn arvonlisäveron voimaan astumista. Lain toimivuudesta on haettu Rakennusliiton asiantuntijoiden ja paikallisten rakennusalan yrittäjien mielipiteitä. Myös verottajan Harmaan talouden selvitysyksikkö on antanut oman loppuraporttinsa aiheesta.

Yrittäjät epäilevät suuresti käännetyn arvonlisäveron toimivuutta. He eivät näe sitä normaalissa työssään samalla tavalla kuin esimerkiksi verohallinto. Rakennusliiton asiantuntijat uskovat epärehellisten yritysten keksivän keinot kiertää käännetty arvonlisävero. Ainoastaan verotarkastukset ja verohallinnon omat selvitykset esittävät, että laki on vähentänyt kuittikauppaa ja lisännyt valtion verotuloja.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Business Management

KAILIO, HENNA

Effects of the Reverse Value-Added Tax on Grey Economy
in the Construction Industry

Bachelor's Thesis

41 pages + 3 pages of appendices

Supervisor

Pellervo Ukkola

Commissioned by

Kymen Tilitiimi Oy

December 2013

Keywords

grey economy, construction, reversed value-added tax

The biggest problem in the construction industry is grey economy, because it corrupts companies' competition and decreases tax revenues of the Finnish government. Finnish authorities take great efforts to decrease the grey economy. The new law of reverse value-added taxes was implemented 1 April 2011. The purpose is to decrease the grey economy. The objective of this thesis was to research if this new law decreases the grey economy.

This treatise explains what the grey economy is and how it occurs in Finland. Earlier studies and interviews have been used to find out how well the law has functioned. The Finnish Tax Administration has made a study on this subject.

Entrepreneurs reported that the reverse value-added tax of construction industry has not improved the situation, while the Finnish Tax Administration has found increased tax revenues. The Construction Union does not believe that the law works, but dishonest entrepreneurs will find new ways to avoid taxes.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	6
2	HARMAA TALOUS	7
	2.1 Harmaan talouden esiintyminen	7
	2.2 Harmaan talouden haitat	10
	2.3 Harmaa talous ennen lain voimaan astumista	11
3	RAKENNUSALAN KÄÄNNETTY ARVONLISÄVEROVELVOLLISUUS	16
	3.1 Arvonlisävero rakennusalalla	16
	3.2 Edellytykset käännetyn arvonlisäverovelvollisuuden käytölle	16
	3.3 Rakentamispalvelu	17
	3.4 Käännetyn arvonlisäveron käytön haasteet	18
	3.5 Myyjän ja ostajan velvollisuudet ja riskit	18
	3.6 Välimies	18
	3.7 Laskumerkintä	19
	3.8 Ilmoittaminen	19
4	MUITA HARMAAN TALOUDEN TORJUNNAN KEINOJA	20
	4.1 Verotarkastus	20
	4.2 Veronumero	20
	4.3 Harmaan talouden selvitysyksikkö	21
	4.4 Tilaajavastuulaki	22
	4.5 Henkilötunniste ja kulkulupa	23
	4.6 Verohallinnon rekisterit ja kirjanpitovelvollisuus	23
	4.7 Kotitalousvähennys	25
	4.8 Ruotsin kokemukset käännetystä arvonlisäverosta	26
5	KÄÄNNETYN ARVONLISÄVERON VAIKUTUS HARMAASEEN TALOUTEEN	27
	5.1 Harmaan talouden selvitysyksikön loppuraportti	27
	5.2 Asiantuntijoiden haastattelut	28
	5.3 Yrittäjien mielipide käännetyn arvonlisäveron vaikutuksista	28

6 YHTEENVETO	33
LÄHTEET	35
LIITTEET	

Liite 1. Kausiveroilmoitus

Liite 2. Rakennusliiton asiantuntijoiden haastattelukysymykset

Liite 3. Yrittäjien haastattelukysymykset

1 JOHDANTO

Tein aiemmin projektityönä työpaikalleni ohjeistuksen rakennusalan käännetyn arvonlisäveron soveltamisesta. Kiinnostuin aiheesta ja aloin miettiä, voisiko projektiani jatkaa opinnäytteeksi asti. Harmaa talous on tällä hetkellä yksi puhutuimmista aiheista, ja sen kitkemiseksi tehdään paljon töitä. Keskustelin työnantajani kanssa aiheesta ja hän ehdotti, että työni toimisi niin sanottuna tietopakettina tämän hetken tilanteesta. Ohjeen avulla henkilökunta saisi lisätietoa asiasta ja osaisi näin ohjata asiakkaita paremmin.

Lähdin toteuttamaan työtä niin sanottuna pöytälaatikkotutkielmana. Harmaan talouden tilasta on tehty ennen rakennusalan käännetyn arvonlisäverovelvollisuuden voimaan astumista eduskunnan teettämä tutkimus. Myös Rakennusteollisuus on tehnyt asiakasyrityksilleen kyselyjä ja julkaissut useita artikkeleja. Verohallinto on myös julkaissut erilaisia tutkimuksia ja asiantuntijakirjoituksia enenevässä määrin. Tarkoituksena oli myös toteuttaa pienimuotoiset haastattelut Rakennusteollisuuden asiantuntijoille ja rakennusalan yrittäjille.

Työn tavoitteena on selvittää, onko rakennusalan käännetty arvonlisäverovelvollisuus vaikuttanut odotetulla tavalla harmaan talouden määrään. Lain tarkoituksena on ehkäistä veropetosten määrää, etenkin yritysten välistä kuittikauppaa ja tekaistujen myyntitositteiden määrää. Myös yritysten kilpailutilanteen parantaminen kuuluu yhdeksi lain tavoitteeksi.

Työn alussa keskityn tutkimaan enemmän harmaan talouden käsitettä ja sitä, millä tavoin sitä esiintyy. Tutkimuksien avulla on pyritty löytämään harmaan talouden tila ennen lain voimaan astumista, jotta vertaaminen lopulliseen tulokseen olisi mielenkiintoisempaa. Rakennusalan käännetyn arvonlisäverovelvollisuuden soveltamisesta ja tarkoituksesta on oma lukunsa. Mukaan on otettu myös muita tämän hetken harmaan talouden vähentämisen keinoja, kuten verohallinnon rekisterit, verotarkastukset, veronumero ja kulkulupa.

Rakennusalan käännetyn arvonlisäverovelvollisuuden vaikuttavuutta harmaaseen talouteen on arvioitu sekä Harmaan talouden selvitysyksikön loppuraportin avulla että haastattelujen perusteella.

2 HARMAA TALOUS

Harmaan talouden käsite on määritelty laissa, joka on annettu Harmaan talouden selvityksiköistä. Toisen pykälän kolmannessa kohdassa sanotaan harmaan talouden olevan organisaation toimintaa, josta aiheutuvia velvoitteita kuten veroja, lakisääteisiä eläke-, tapaturma- ja työttömyysvakuutusmaksuja laiminlyödään. Myös tullimaksujen laiminlyönti luetaan harmaan talouden piiriin. (VE 310 2.3 §.)

Kansantalouden näkökulmasta harmaan talouden toiminta jää pois bruttokansantuotelaskelmasta ja kansantalouden tilinpidosta. Tämä tarkoittaa sitä, että valtion niin sanottu ”varjo-bkt” jää paljon suuremmaksi kuin se todellisuudessa olisi. Valtio voi hyötyä suuresta bruttokansantuotteesta esimerkiksi saamalla EU:lta suurempia tukiaisia. (Harmaa Hirvi Oy, Hirvonen, Lith & Walden 2010, 16.)

Muita kansantalouden näkökulmia ovat toiminnan salaaminen viranomaisilta ja laajuuden ilmoittaminen tarkoituksellisesti väärin. Näin toimitaan, koska halutaan välttää veroista ja sosiaalivakuuttamisesta johtuvat maksut eikä haluta maksaa työehtosopimuksen mukaisia minimipalkkoja, noudattaa työturvallisuutta, työaika- eikä lakisääteistä työterveydenhuoltoa. (Harmaa Hirvi Oy, Hirvonen, Lith & Walden 2010, 16.)

Fiskaalinen eli valtion tuloja ja veroja koskeva määritelmä on kansantalouden käsitettä osittain suppeampi ja osittain laajempi. Harmaata taloutta on tässä laillinen toiminta, josta saatavia tuloja ei ilmoiteta missään, jotta voidaan välttää verojen ynnä muiden lakisääteisten maksujen maksaminen. (Harmaan talouden tilannekuva 4/2011.) Fiskaalisessa määritelmässä harmaan talouden ulkopuolelle jää laitton eli musta talous, mutta salatut pääomatulot katsotaan kuuluvan mukaan (Harmaa Hirvi Oy, Hirvonen, Lith & Walden 2010, 19).

2.1 Harmaan talouden esiintyminen

Harmaan talouden esiintymismuotona tunnetaan parhaiten pimeiden palkkojen maksu (Harmaa Hirvi Oy, Hirvonen, Lith & Walden 2010, 22–23). Pimeiden palkkojen maksaminen on yleistä työvoimaisilla aloilla, kuten parturi-, rakennus-, kauneudenhoito- ja majoitusaloilla. Palkansaajalle maksetaan koko työstä tehty palkka niin, ettei siitä pidätetä ennakonpidätystä, eläke- tai työttömyysvakuutusmaksuja lainkaan. Koska näitä lakisääteisiä maksuja ei peritä, ei niitä myöskään ilmoiteta viranomaisille. (Har-

maan talouden tilannekuva 4/2011.) Työnantaja voi maksaa työntekijälleen normaalisista työstä osan palkasta pimeästi ja osan niin, että siitä on pidätetty ennakonpidätys ja muut lakisääteiset maksut. Tällaiset pimeästi maksettavat erät voivat olla esimerkiksi ylityökorvauksia, luontoisetuja tai muita palkan eriä. Osittain virallisesti ja osittain pimeästi maksettu palkka ei myöskään herätä niin suurta mielenkiintoa viranomaisissa, jos lakisääteiset ilmoitukset ja maksut hoidetaan täsmällisesti. Ylityökorvaukset voidaan maksaa myös verovapaina korvauksina, esimerkiksi kilometrikorvauksina, jolloin palkasta ei mene ennakonpidätystä eikä lakisääteisiä maksuja. (Harmaa Hirvi Oy, Hirvonen, Lith & Walden 2010, 22–23).

Yrityksen omistajat voivat piilottaa omia henkilökohtaisia kulujaan yrityksen kuluiksi. Tällaisia voivat olla esimerkiksi pienet hankinnat, joita voivat olla erilaiset korjaustarvikkeet, elektroniikka ym. pientarvikkeet. Tällaiset pienet hankinnat häviävät helposti etenkin suurempien yritysten kirjanpitoon, josta niitä on hankala löytää. Nykyään pienelektroniikan käyttöikäkin on niin pieni, että laitteiden voidaan väittää menneen rikki. Suurimmat hankinnat voivat olla jopa taseeseen merkittyä käyttöomaisuutta kuten autoja. Autojen ostoa voidaan perustella alasta riippuen esimerkiksi asiakaskäyntien hoitamisella, vaikka todellisuudessa auto olisi osakkaan henkilökohtaisessa käytössä koko ajan. Tällaiset hankinnat katsotaan peiteltyiksi osingonjaoksiksi. Peiteltyä osinkoa on myös kirjanpidon ulkopuolelle jäänyt tulo, joka on mennyt suoraan osakkaan taskuun. (Harmaa Hirvi Oy, Hirvonen, Lith & Walden 2010, 23.) Peiteltyiksi osingonjaoksiksi voidaan katsoa myös osakkaiden tai heidän omaistensa saama rahanarvoinen etu, joka voi olla vastikkeetonta ”palkkaa” tai alle markkinahinnan myyty palvelu tai tavara (Laki veromenettelystä, 29 §).

Yritysten keskuudessa käytävä ”kuittikauppa” on myös yksi harmaan talouden tapa. Niin sanotussa kuittikaupassa yritysten välisessä kaupassa tehdään kuvitteellisesta palvelusta tai tavaran myynnistä kuitti, jonka veron ostava osapuoli vähentää kausiveroilmoituksella, mutta josta kukaan ei maksa arvonlisäveroa. Tässä tapauksessa valtio ei saa myynnistä verotuloja. Osa yrityksistä tekee rakennustöitä yksityishenkilöille, jotka eivät tarvitse kuittia, jolloin myyntitositetta ei välttämättä edes kirjoiteta. Yritys saa tuloa, jota se ei ilmoita verohallinnolle eikä maksa siitä arvonlisäveroa eikä tulo-veroa (Kankaanranta & Muttilainen 2010, 16–17.) Tekaistuilla kulutositteilla voidaan myös peittää pimeiden palkkojen maksua tai vähentää tietoisesti tuloista maksettavaa arvonlisäveroa eli nollata tulot (Harmaan talouden tilannekuva 4/2011). Myös myynti-

tositteiden puuttuminen kirjanpidosta tai tulon meneminen yrityksen ulkopuolelle luetaan harmaaksi taloudeksi (Harmaan talouden tilannekuva 4/2011).

Yrityksmaailmassa on yleistä perustaa peiteyritys, joka toimii vain vähän aikaa. Tällaiset peiteyritykset ovat yleensä osakeyhtiöitä. Peiteyrityksen avulla voidaan tehdä vähennykseen kelpaavia ostolaskuja. Peiteyritys voi ilmoittaa tulonsa verottajalle, mutta ei tietoisesti maksa veroja ja ajautuu näin maksukyvyttömäksi. Yritys poistuu normaalin konkurssin kautta pois ketjusta. Tällaisten kertakäyttöyritysten avulla voidaan saada aikaiseksi suuriakin yrityskehjuja, joiden avulla verojen maksua kierretään. (Harmaa Hirvi Oy, Hirvonen, Lith & Walden 2010, 24.) Peiteyritystoimintaa voidaan kutsua myös saattohoidoksi, jolloin lähellä konkurssia oleva yritys annetaan välikäsille, jotka peittelevät harmaan talouden jäljet (Harmaan talouden tilannekuva 4/2011).

Harmaata taloutta on havaittavissa myös ulkomaankaupassa. Tavarann viennistä Euroopan Unioniin tehdään samanlainen valeasiakirja kuten kuittikaupassa. Tämän tekaistun asiakirjan avulla haetaan arvonnlisäveron palautusta tai vähennystä aiheettomasti. Todellisuudessa tavara myydään Euroopan Unionin ulkopuolelle. Tällainen verojen kierto voi olla useamman yrityskehjun keskinäistä keinottelua. Tavara kiertää maasta toiseen, ja aina jokin yrityskehjun jäsen voi hakea arvonnlisäveron palautusta tai vähennystä. Tällaisissa ketjuissa on jälleen niitä lyhytaikaisia yrityksiä, jotka ilmoittavat tulot, mutta eivät maksa niistä veroja ja joutuvat lopulta maksukyvyttömiksi. Viennissä tavara voi liikkua oikeasti tai sitten liikkuu vain tekaistu asiakirja. (Harmaa Hirvi Oy, Hirvonen, Lith & Walden 2010, 25.)

Pääomatulojen harmaan talouden määrittely on hankala rajata. Useimmiten selkeitä harmaan talouden merkkejä saattaa löytyä yhteisöjen saamien korkotulojen kohdalla. Tämä ei kuitenkaan ole niin merkittävä erä, että sillä olisi suurta vaikutusta valtion saamiin verotuloihin. (Harmaa Hirvi Oy, Hirvonen, Lith & Walden 2010, 26–29.)

Ulkomaille kohdistuvan sijoitustoiminnan tuotoista jää verohallinnolle ilmoittamatta jopa 90 prosenttia (Harmaa talous 2011). Kansainvälinen sijoitustoiminta on suomalaisen verovalvonnan ulkopuolella, ja vain noin joka kahdeksas luonnollinen henkilö ilmoittaa saadut tulot (Harmaa talous 2011). Kotimaisista arvopapereista saadut tulot verottaja saa hyvin selville, sillä Suomessa pääomatulojen maksajilla ja arvopaperikauppojen välittäjillä on tiedonantovelvollisuus (Harmaa Hirvi Oy, Hirvonen, Lith & Walden 2010, 26–29).

2.2 Harmaan talouden haitat

Harmaan talouden haitoista kärsivät kaikki. Koska verotulojen määrä pienenee, rehellisten veronmaksajien verotusta joudutaan usein kiristämään. Pienempien verotulojen takia joudutaan karsimaan terveydenhuoltoa, koulujen toimintaa, sosiaalitukia, varuskuntia ynnä muita verorahoilla maksettavia palveluja ja korjauksia. (Harmaa talous.) Kunnat joutuvat koville ja esimerkiksi sijaisten palkkaaminen terveydenhoitotyöhön voi olla jopa kiellettyä. Lakisääteisten eläke-, työttömyys- ja tapaturmavakuutusten maksamatta jättäminen heikentää yleistä sosiaaliturvaa. (Harmaa talous 2012).

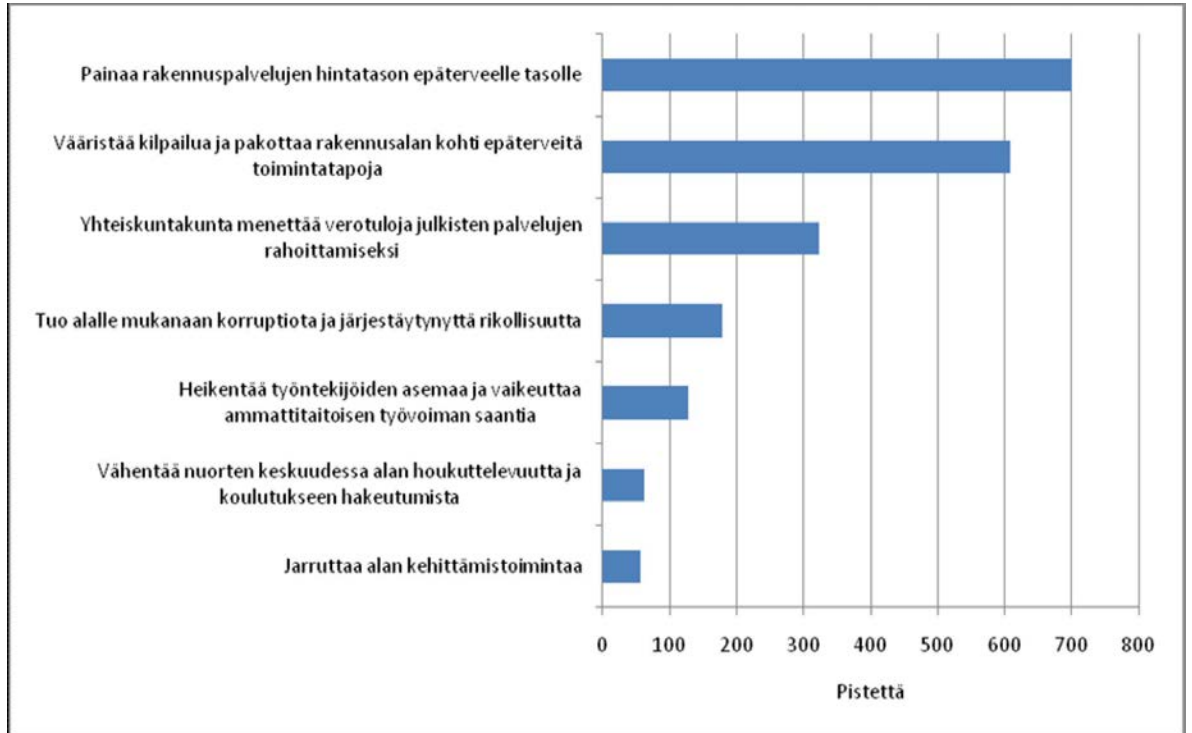
Yrity maailmassa rehelliset yritykset joutuvat laskemaan hinnoitteluaan, sillä pimeää työvoimaa käyttävät yritykset vääristävät todellisen hintatason. Liian alhaisen hinnoittelun takia rehelliset yritykset eivät välttämättä pysty palkkaamaan lisää työvoimaa tai maksamaan laskuja ja muita velvoitteita. Myös muiden palvelualojen palveluiden ja tavaroiden laatu ja turvallisuus kärsivät. (Harmaa talous.) Rakennusosalalla rehelliset yritykset eivät välttämättä saa urakoita itselleen, sillä halvempi hinta voi usein olla valintakriteerinä. Tämä johtaa siihen, että tulot pienenevät ja joudutaan työpulan takia lomauttamaan tai irtisanomaan työntekijöitä.

Henkilöt, joille maksetaan pimeää palkkatuloa, eivät välttämättä ajattele siitä koituvaa haittaa. Palkka ei kerrytä eläkettä, eikä työntekijä kuulu minkäänlaisen tapaturmavakuutuksen piiriin, jos työmaalla sattuisikin vahinko. Saatu raha ei myöskään kerrytä ansiosidonnaisia päivärahoja. (Harmaa talous.)

Nuoret, vasta rakennusammattiin valmistuneet, eivät välttämättä saa helposti harjoittelu- tai työpaikkaa, jos työmailla on käytetään halvempaa ulkomaalaista tai pimeää työvoimaa. Nuoria voidaan myös kiristää tekemään töitä työehtosopimuksen minimipalkkaa alhaisemmalla palkalla. Rakennusosalalla on tarjolla halvempaa työvoimaa, jolloin oikeita ammattilaisia ei palkata. (Harmaa talous.) Pimeää työtä tehnyt työntekijä ei voi saada työtodistusta, sillä hän ei virallisesti ole ollut työnantajan palveluksessa. Etenkin nuoret työntekijät eivät tällöin voi todistaa työtä hakiessaan saamaansa työkokemusta.

Rakennusalan vuoden 2009 yrityskyselyn (Kuva 1) mukaan suurimmat harmaan talouden haitat olivat hintatason lasku kohtuuttoman alas ja kilpailun vääristäminen ja sitä kautta rakennusalan epäterveelliset toimintatavat. Valtion menettämät verovarot

olivat kolmanneksi suurin haittavaikutus. Muita harmaan talouden vaikutuksia olivat työntekijöiden aseman heikentyminen, ammattitaitoisen työvoiman huono saatavuus, nuorten hakeutuminen alalle ja alan kehittämistoiminnan jarruttaminen. (Harmaa Hirvi Oy, Hirvonen, Lith & Walden. 2010, s75.)

Kuva 1. Harmaan talouden vaikutukset rakennusosalalla yrityskyselyjen mukaan, piste-määrät (Harmaa Hirvi Oy, Hirvonen, Lith & Walden 2010, 75).

2.3 Harmaa talous ennen lain voimaan astumista

Rakennusalan harmaa talous on todettu 1990-luvulla tehdyssä tutkimuksessa yleisemmäksi kuin muilla toimialoilla, ja yksi siihen vaikuttavista syistä on rakentamisen suuri suhdannevaihtelu ja työvaltaisuus. Etenkin 90-luvun laman aikaan yritykset eivät halunneet palkata työvoimaa nimenomaan suurien suhdannevaihtelujen ja korkeiden palkkakustannusten takia. Aliurakoitsijoiden käyttö kasvoi, ja sitä myötä myös pimeiden palkkojen ja työvoiman käyttö. Tällaiset aliurakoitsijaketjut voivat muodostua hyvinkin pitkiksi, jolloin pääurakoitsija ei enää välttämättä tiedä, ketkä työskentelevät kullekin urakoitsijalle. Pitkissä ketjuissa arvonlisäverot, ennakonpidätykset ja sosiaaliturvat jäävät tietyltä osalta kokonaan maksamatta ja ulkomaisen työvoiman käyttö kasvaa. (Harmaa Hirvi Oy, Hirvonen, Lith & Walden 2010, 69.)

Tutkimuksen mukaan ulkomaisen pimeän työvoiman käyttö on kasvanut. Eniten työntekijöitä Suomeen saapuu Baltian maista ja Virosta, myös Puolan ja Liettuan osuus on kasvanut. Ulkomaalaiset työntekijät ovat usein toisenlaisessa asemassa kuin suomalaiset työntekijät. Heidän palkkansa on reilusti alle minimin ja työaika voi alkaa silloin, kun suomalaiset lopettavat työnsä. Myös työolosuhteissa on paljon parantamisen varaa. Ulkomaisen työvoiman käytössä ei syllistytäkään enää vain pimeiden palkkojen maksamiseen, vaan siinä on kyse myös kiskonnan tyyppisestä työsyrynnästä. (Harmaa Hirvi Oy, Hirvonen, Lith & Walden 2010, 70.)

Kuten taulukko 1 osoittaa, ulkomaisen työvoiman osuus koko maan rakennustyömaiden työntekijöistä oli vuonna 2009 yhteensä 9,2 prosenttia. Eniten ulkomaalaista työvoimaa on käytetty Uudellamaalla. Kuvasta näkee hyvin, kuinka suuri osuus pääurakoitsijan käyttämästä vuokratyövoimasta on ulkomaalaisia. Tämä on juuri se porras, josta helposti löytyy harmaata taloutta. (Lith 2010.)

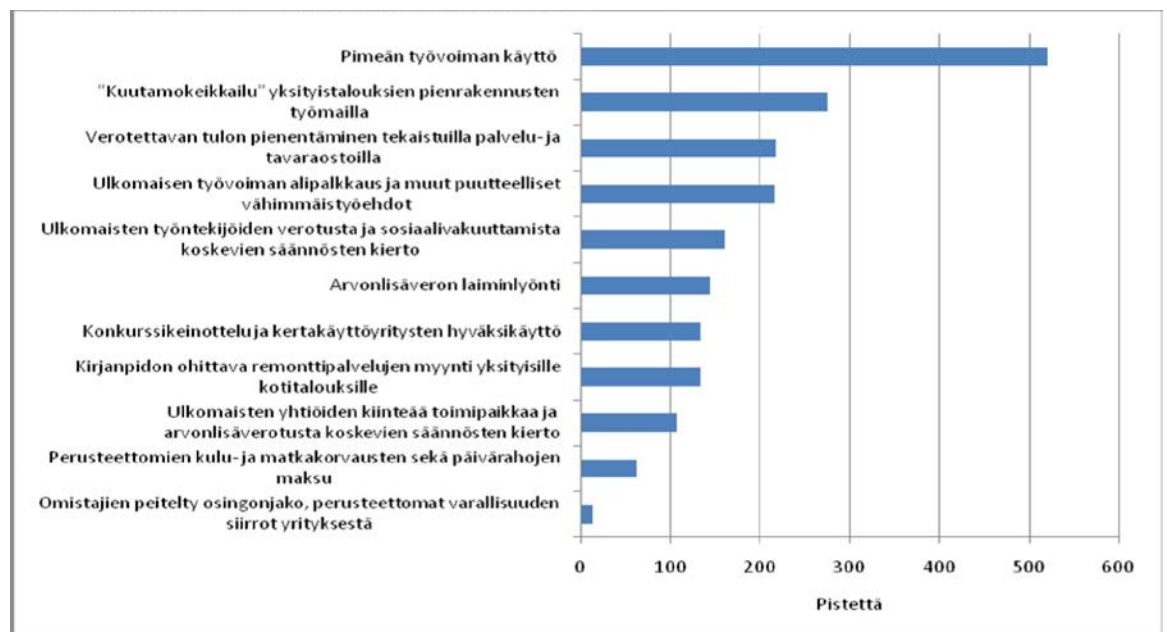
Taulukko 1. Ulkomaisten työntekijöiden osuus rakennustyömailla syksyllä 2009, prosenttia työmaiden työvoimasta (Lith 2010)

Talonrakennuspiiri	Ulkomaalaisia työntekijöitä yhteensä, %	Ulkomaalaisia pääurakoitsijoiden omista työntekijöistä, %	Ulkomaalaisia pääurakoitsijoiden vuokratyöntekijöistä, %	Ulkomaalaisia aliorakoitsijoiden työntekijöistä, %
Uusimaa	17,3	5,1	30,9	21,9
Satakunta	8,1	3,4	47,6	2,3
Lounais-Suomi	5,7	0,8	5,9	9,7
Lahti-Kymi	4,4	0,4	5,3	7,6
Itä-Suomi	4,5	0,4	3,2	9,9
Sisä-Suomi	3,4	0,9	6,2	5,1
Pohjanmaa	2,5	0,5	4,2	4,8
Pohjois-Suomi	1,5	0,2	6,1	3,1
Lappi	0,6	0	0	1,4
Yhteensä	9,2	1,9	22,6	13,7

Yksityishenkilöille rakennustöitä tekevillä yrityksillä on suuri kiusaus tarjota palvelua ilman kuittia. Asiakas voi saada sadoista jopa tuhansiin euroihin huojennusta hintaan, riippuen tietenkin urakan laajuudesta. Yksityiset henkilöt eivät ole kirjanpito- ja arvonlisäverovelvollisia, jolloin kuitittoman kaupan kiinnijäämisriski on hyvinkin pieni. (Harmaa Hirvi Oy, Hirvonen, Lith & Walden 2010, 70.) Useimmiten kuitittama palvelu-

ja tarjoavat yritykset ovat niin sanottuja ”valeyhtiöitä”, joiden ammattitaitokaan ei ole varmalla pohjalla. Tällaisten yritysten käyttö voi koitua yksityisille henkilöille kalliiksi, sillä työn jälki voi olla huolimaton ja takuuta ei ole. (Harmaa talous.) Jos esimerkiksi kylpyhuoneen remontti on tehty huolimattomasti, voidaan joutua ottamaan ammattimiehet korjaamaan tehty työ. Korjaus voi tulla jopa kalliimmaksi kuin alkuperäinen remontti.

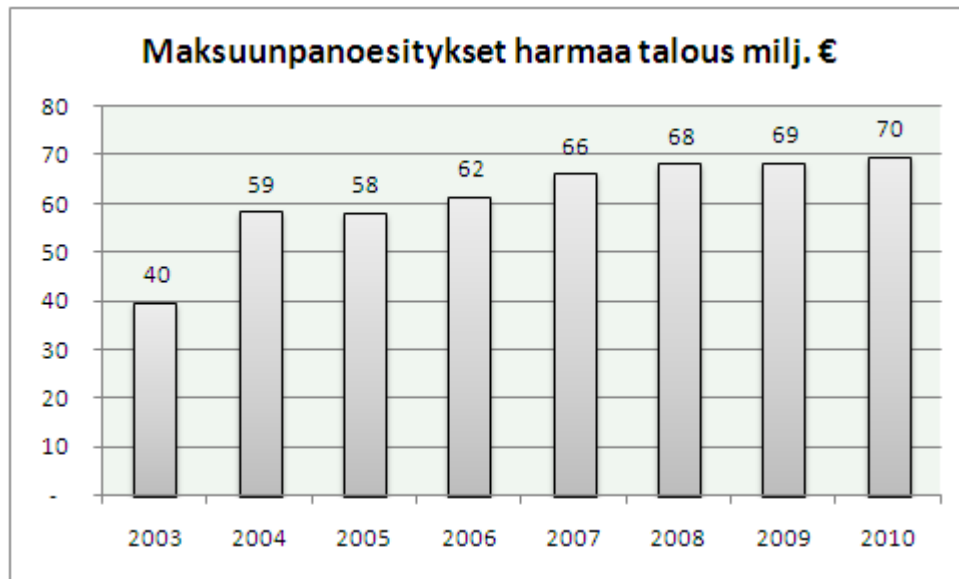
Rakennusteollisuus RT ry:n syksyllä 2009 teettämän yrityskyselyn (Kuva 2) mukaan yksityishenkilöille tehdyt työt ovat toiseksi yleisin harmaan talouden ilmenemismuoto. Selkeäksi ongelmaksi muodostui pimeästi maksetut palkat. Työttömien käyttö pimeänä työvoimana on vähentynyt 1990-luvun lamasta, sillä viranomais- ja sosiaalinen valvonta on parantunut. Kuittikaupan käyttö tulee kolmantena ulkomaisen työvoiman käytön kanssa. Harmaan talouden ilmenemismuodot rakennusalalla ovat selkeästi tiedossa ja taistelua niitä vastaan on lisätty entisestään. (Harmaa Hirvi Oy, Hirvonen, Lith & Walden 2010, 70–71.)

Kuva 2. Harmaan talouden tärkeimmät ilmenemismuodot rakennusalalla Rakennusteollisuus RT ry:n 2009 teettämän yrityskyselyn mukaan (Harmaa Hirvi Oy, Hirvonen, Lith & Walden 2010, 70–71.)

Verohallinnon julkaisemissa verotarkastusten tuloksissa on huomattavissa, että harmaan talouden tarkastusten määrä on pysynyt tasaisena. Verotarkastusten lukumäärä tilastoidaan kunkin vuoden valmistuneiden tarkastusten perusteella, ja myös tuloksia tilastoidaan saman periaatteen mukaisesti. Valmistuneiden tarkastuksien perusteella

käy ilmi, että maksuunpantujen verojen määrä on kasvussa aikaisempiin vuosiin verrattuna (Kuva 3). (Harmaan talouden tilannekuva 2011.)

Kuva 3. Maksuunpanoesitykset harmaa talous (Harmaan talouden tilannekuva 2011.)

Harmaan talouden tarkastuksista (Taulukko 2) ilmenee, että tarkastettujen yritysten määrä on pysynyt lähes ennallaan. Maksettujen pimeiden palkkojen ja puuttuvien myyntitositteiden määrä on pysynyt suurin piirtein ennallaan vuosina 2007–2010 valmistuneissa verotarkastuksissa. Myös peitelty osingonjako osakkaille on pysynyt vuosina 2007-2010 samalla tasolla. Huomattavaa on, miten yhtiöille maksettujen peiteltyjen osinkojen määrä on selkeästi noussut. Tämä kertoo, että yhtiöiden keskinäinen omistus on lisääntynyt ja yritysryppäiden määrä noussut. Tällaisien yritysryppäiden tarkoitus on usein peittää harmaata taloutta. Tarkastettujen yritysten tositteiden määrä on vähentynyt, mutta niiden euromääräinen arvo on selkeästi noussut. (Harmaan talouden tilannekuva 2011.)

Taulukko 2. Harmaan talouden tarkastukset (Harmaan talouden tilannekuva 2011.)

Harmaan talouden tarkastukset	2007	2008	2009	2010
Tarkastetuista harmaita yrityksiä	807	821	802	719
Paljastettu harmaa talous milj. euroa				
- mustia palkkoja	48	56	51	47
- puuttuvaa myyntiä	48	49	52	51
- peiteltyä osinkoa yhtiöille	6	5	11	13
- peiteltyä osinkoa osakkailla	32	24	37	32
Maksuunpanoesitykset veroa milj. euroa				
- ennakoperintä	17	21	19	1
- arvonlisävero	22	22	20	24
- välittömät verot	19	24	30	29
Vääränsisältöisiä tositteita				
- tositteiden lukumäärä	3353	5260	6522	3687
- tositteiden arvo milj. euroa	26	44	38	64

Rakennusalan kyselytutkimuksen mukaan suurin osa talonrakennus-, maa- ja vesirakentamisan yritykistä on sitä mieltä, että harmaa talous on kasvanut jonkin verran tai pysynyt ennallaan. Talonrakennusalan toimitsijoista yli puolet näki harmaan talouden kasvaneen selvästi ja maa- ja vesirakentamisan toimitsijat jonkin verran kasvaneena. Kysely on teetetty vuonna 2009 Rakennusteollisuuden toimesta. (Lith 2010.)

Taulukko 3. Harmaan talouden kehitys rakennusalalla kyselytutkimusten mukaan 2004–2009, prosentteja vastanneista (Lith 2010.)

	Talonrakennusala, yrityskyselyt, %	Talonrakennusala, toimitsijakyselyt, %	Maa- ja vesirakentaminen, toimitsijakyselyt, %	Maa- ja vesirakentaminen, yrityskyselyt, %
Kasvanut selvästi	18,10	59,30	10,70	33,10
Kasvanut jonkin verran	33,70	29,60	28,00	48,10
Pysynyt ennallaan	28,20	7,40	43,10	18,50
Vähentynyt jonkin verran	16,30	3,70	14,30	0,00
Vähentynyt selvästi	3,70	0,00	3,90	0,00

Verohallinto saa paljon ilmiantoja, jotka koskevat harmaata taloutta, verorikoksia, piimeää työvoimaa ja erilaisia verovilppejä. Kolme neljäsosaa ilmoituksista tulee yksi-

tyishenkilöiltä, mutta myös yritykset ja viranomaiset tekevät ilmiantoja. Suurin osa ilmiannoista koskee rakennusalan tai kaupanalan yrityksiä. Harmaan talouden selvityksikkö selvitti vuosien 2001–2011 välisenä aikana pääkaupunkiseudulla ja Kaakois-Suomessa tehtyjä ilmiantoja. Yhteensä 7164 ilmiannosta 20 prosenttia koski pimeää työvoimaa ja 40 prosenttia tulojen salaamista. Verotarkastus suoritettiin 636 ilmiannossa, joista harmaata taloutta löytyi yhteensä 242 kohteesta. Näiden yhteenlaskettu verojen maksuunpanoesitys oli 35 797 760,00 euroa. Valitussa otannassa ilmeni harmaata taloutta kaksinkertainen määrä muuhun Suomeen verrattuna. Muualla Suomessa verotarkastuksissa havaittu harmaan talouden määrä on ollut noin 20 prosentin luokkaa. (Verohallinnon ilmiannot 2012.)

3 RAKENNUSALAN KÄÄNNETTY ARVONLISÄVEROVELVOLLISUUS

Laki rakennusalan käännetystä arvonlisäverovelvollisuudesta astui voimaan 1.4.2011. Lain tarkoituksena on ehkäistä arvonlisäveropetosten määrää, joita rakennusalalla on harjoitettu niin sanotun kuittikaupan avulla. Tässä petoksessa tehdystä laskusta myyjä ei ole tilittänyt veroa, mutta ostaja on sen vähentänyt. Käännetyn arvonlisäveron avulla pyritään ehkäisemään harmaata taloutta ja parantamaan kilpailutilannetta yrittäjien välillä. Muutoksen on arvioitu kasvattavan arvonlisäverotuottoa 80–120 miljoonalla eurolla. (Valtiovarainministeriön tiedote 38/2010.)

3.1 Arvonlisävero rakennusalalla

Suomen verolain 1 ja 2 §:n mukaan rakennusalan yritykset ovat verovelvollisia tuottamastaan palvelusta. Rakentamispalvelujen myyntiin ja ostoon sovelletaan 23 prosentin verokantaa (Suomen laki verolait 347). Normaalisissa tilanteissa ostaja on vähentänyt ostamastaan palvelusta arvonlisäveron ja myyjä on tilittänyt myynnistä arvonlisäveron. Käännettyssä arvonlisäverossa myyjä lähettää ostajalle verottoman laskun, ja ostaja sekä tilittää että vähentää arvonlisäveron (Salomaa, Holkeri-Kauppara 2010, 42–47).

3.2 Edellytykset käännetyn arvonlisäverovelvollisuuden käytölle

Suomessa rakennusalan käännettyä arvonlisäverovelvollisuutta on sovellettava aina kun molemmat kahdesta ehdosta täyttyvät. Palvelun on oltava rakentamispalvelua tai työvoiman vuokrausta rakentamispalvelua varten. (Verohallinnon vero-ohje)

Rakentamispalvelun ostajan tulee olla sellainen elinkeinonharjoittaja, joka muutoin kuin satunnaisesti myy edelleen rakentamispalveluja tai vuokraa työvoimaa rakentamispalvelua varten (AVL 8c §).

Jos ostaja on yksityinen henkilö, käännettyä arvonlisäverovelvollisuutta ei sovelleta. Lakia ei myöskään sovelleta, jos ostaja on vähäisen liiketoiminnan harjoittaja (AVL 3 §). Vähäisen liiketoiminnan harjoittaja ei ole harjoittamastaan liiketoiminnasta verovelvollinen, koska liikevaihto ei ylitä laissa asetettua alarajaa. Arvonlisäverolain kolmannessa pykälässä on määritelty, ettei myyjä ole verovelvollinen, jos liikevaihto tilikaudelta on enintään 8500 euroa. Tämä liikevaihdon alaraja koskee Suomessa toimivia ja kiinteän toimipaikan omaavia yksityisen elinkeinotoiminnan harjoittajia, muita yhtiöitä ja yhteisöjä. Laki ei koske kuntia ja ulkomaalaisia yrityksiä, joilla ei ole kiinteää toimipaikkaa Suomessa. (Äärilä & Nyrhinen 2010, 50.)

3.3 Rakentamispalvelu

Rakentamispalvelua on kiinteistöön kohdistuva rakennus- tai korjaustyö sekä työn yhteydessä asennetun tavaran luovuttaminen (AVL 31.2 §). Rakentamispalveluja ovat myös rakentamiseen liittyvä suunnittelutyö, valvonta ja muu näihin verrattavissa oleva palvelu (AVL 31.2 §). Arvonlisäverolain 31 §:n toisen kohdan palveluja ei kuitenkaan lueta käännetyn arvonlisäveron piiriin (Äärilä & Nyrhinen 2010, 376–377).

Käännetyn arvonlisäveron piiriin kuuluvat esimerkiksi pohjatyöt, kaikentyyppisten rakennusten ja rakennelmien rakenteiden korjausrakentaminen, perusparannus- ja entisöintityöt, työvoiman vuokraus rakentamispalveluja varten ja työkoneiden vuokraus käyttäjineen. Myös rakentamisen viimeistelytyöt, kuten rakennuspuusepän asennukset, lattian ja seinien päällystykset, maalaus ja lasitus sekä rakennusasennustyöt kuten sähköasennukset, eristystyöt ja LVI-asennukset, kuuluvat käännetyn arvonlisäveron piiriin. (Äärilä & Nyrhinen 2010, 376–377.)

Rakennusalan käännetyn arvonlisäveron piiriin eivät kuulu viheralueiden istutus ja hoito, kiinteistöhoitopalvelut, arkkitehti- ja rakennuskonsultointipalvelut, projektinjohtotyöt eikä rakennuskoneiden vuokraus ilman käyttäjää. (Äärilä & Nyrhinen 2010, 377.)

3.4 Käännetyn arvonlisäveron käytön haasteet

Rakennusalan käännetyn arvonlisäveron käyttö on tuonut mukanaan erilaisia ongelmia. Verohallinto on joutunut antamaan paljon ennakkoratkaisuja ja ohjeita, koska rakentamispalvelua ja satunnaisuutta koskevat tulkinnat ovat tuottaneet erimielisyyksiä. (Mika Jokinen 2011.)

Myös laskumerkinnät ovat tuottaneet ongelmia. Laskuissa saattaa olla arvonlisäveromäärän kohdalla nolla, mutta itse viittaus käännettyyn arvonlisäveroon puuttuu kokonaan. Lasku on jouduttu pyytämään myös uudelleen, koska siinä on ollut arvonlisävero mukana, vaikka ei olisi pitänyt.

3.5 Myyjän ja ostajan velvollisuudet ja riskit

Myyjän on tiedettävä, täyttääkö myytävä palvelu rakentamispalvelun kriteerit ja ostaja palvelun ostajan edellytykset. Myyjällä on selonottovelvollisuus ostajasta, ja jos selvittäminen ei muuten onnistu, myyjän on esimerkiksi lähetettävä kysely ostajalle. (Salomaa & Holkeri-Kauppila 6/2010)

Myyjän toimialalla ei ole merkitystä käännetyn verovelvollisuuden soveltamisen näkökulmasta, koska se määräytyy ostajan perusteella (Heiskala 2012).

Kun ostaja ostaa rakentamispalvelun ja myy sen eteenpäin, hänellä on samat selonottovelvollisuudet kuin myyjällä. Ostajan tulee laskea ja ilmoittaa arvonlisävero verottajalle. Hänellä on myös velvollisuus tilittää ja vähentää vero samalla kausiveroilmoituksella. (Salomaa, Holkeri-Kauppila 6/2010)

On myös riski, että ostaja vähentää sellaisen veron, jota se ei saisi vähentää. Tällaisessa tapauksessa on aina jälkiverotusriski. (Heiskala 2012)

3.6 Välimies

Välimies on ketjun jäsen, joka myy rakennuspalvelun eteenpäin muutoin kuin satunnaisesti myyvälle osapuolelle. Välijäsen voi olla muu kuin säännöllisesti rakennuspalvelua myyvä elinkeinonharjoittaja, esimerkiksi kampaaja. Käännettyä arvonlisäverovelvollisuutta noudatetaan, kun välimies myy palvelun eteenpäin rakennuspalveluja myyvälle

elinkeinonharjoittajalle. Välimiessäännös on lisätty sen takia, ettei säännöstä voida kiertää. (Verohallinnon ohje)

3.7 Laskumerkintä

Myyjällä on laskunantovelvollisuus. Laskun tulee sisältää kaikki yleiset laskumerkinnät, kuten päivämäärän, eräpäivän, erittelyn, summan ja niin edelleen. Tämän lisäksi myyjän on oltava tietoinen siitä onko kyseessä käänteinen verovelvollisuus vai ei. Ostajan arvonlisäverotunniste, eli Suomessa y-tunnus, tulee olla merkitty laskuun. Kun kyseessä on käännetty arvonlisävero, laskuun ei merkitä arvonlisäveroa eikä verokantaa ollenkaan, ainostaan veron peruste eli veroton summa. Arvonlisäverokohtaan merkitään nolla ja sen perään teksti ”Käännetty verovelvollisuus” ja viittaus AVL 8c§ tai Euroopan yhteisöjen neuvoston direktiiviin 2006/112/EY artiklaan 199. Kun laskusta löytyy tämä merkintä, ostaja voi suorittaa ja ilmoittaa arvonlisäveron. (Verohallinnon vero-ohje)

3.8 Ilmoittaminen

Kun myyjä on myynyt rakennuspalveluja eteenpäin ja on syntynyt käännetyn arvonlisäveron tilanne, myyjän on ilmoitettava myös oma osuutensa kausiveroilmoituksella. Myyjän tulee ilmoittaa 1.4.2011 alkaen myyty rakentamispalvelu kausiveroilmoituksen kohdassa 319 (Liite 1). Tässä kyseisessä kohdassa ilmoitetaan myynnin veroton summa. Myyntiä merkitään ainoastaan tähän kohtaan ja muut kuin rakentamispalveluista syntyneet myynnit merkitään normaalisti kohtiin 301, 302, 303, 305 ja 306 (Liite 1). (Verohallinto, vero-ohje.)

Ostaja saa myyjältä verottoman laskun ja maksaa verottoman summan. Laskun summasta on laskettava arvonlisäveron osuus. Ostajan tulee ilmoittaa ostetun rakentamispalvelun tiedot kausiveroilmoitukselle 1.4.2011 alkaen kolmeen eri kohtaan. Rakentamispalvelun ostojen veroton kokonaissumma merkitään kohtaan 320 (Liite 1). Koska ostaja ilmoittaa sekä vähennettävän että maksettavan veron määrät, ne merkitään kahteen eri kohtaan. Rakentamispalvelun oston veron määrä tulee merkitä kohtaan 318, siltä osin kuin se on vähennyskelpoista (Liite 1). Rakentamispalvelun verojen osuus ilmoitetaan kohdassa 318 ja 307 (Liite 1). (Verohallinnon vero-ohje.)

4 MUITA HARMAAN TALOUDEN TORJUNNAN KEINOJA

4.1 Verotarkastus

Verotarkastus on Verohallinnon yksi tapa valvoa verovelvollisia. Tarkastuksen tavoitteena on selvittää, onko Verohallinnolle annettu oikeat ja riittävät tiedot laaditusta kirjanpidosta ja toimitetusta verotuksesta. Verotarkastuksessa tutustutaan tarkistettavan verovelvollisen toiminnan laatuun ja laajuuteen, sekä tarkistetaan, millä tavalla tieto on viety kirjanpitoon ja onko se luotettavaa. Ilmenneistä virheistä ja puutteista sekä niiden korjaamisesta tarkastajat laativat esityksen. Myös verovelvollisen eduksi ilmenneistä havainnoista tehdään esitys. Verotarkastuksen aikana annetaan neuvoja ja ohjeita jatkoa ajatellen. (Hyvä verotarkastustapa 2012.)

Verotarkastus mielletään usein negatiiviseksi asiaksi. Sen tarkoituksena ei kuitenkaan ole etsiä epäkohtia, vaan kerätä myös vertailutietoja esimerkiksi eri yrityksistä. Verotarkastuksen tehtävänä on myös tutkia uusien käytäntöjen toimivuutta ja antaa mahdollisia korjausehdotuksia lainsäädäntöön. Ennen virallista tarkastusta voidaan pyytää erilaisia atk-ajoja kirjanpidosta. Niiden avulla selvitetään tarkastettavan verovelvollisen toimintaa ja päätetään tarkastuksen laajuus. Verotarkastuksen kohteena voi olla Suomessa toimiva ulkomainen tai kotimainen yritys, luonnollinen tai juridinen henkilö. (Hyvä verotarkastustapa 2012.)

Verotarkastus on yksi harmaan talouden selvityskeino. Vuonna 2011 verotarkastajien työajasta käytettiin 30 prosenttia harmaan talouden torjuntaan. Tarkastukset kohdistetaan sellaisille toimialoille ja yrityksiin, joissa epäillään olevan harmaata taloutta. (Verotarkastukset harmaan talouden torjunnassa 2012.)

4.2 Veronumero

Laki veronumerosta ja rakennusalan veronumerorekisteristä on allekirjoitettu 19.12.2011. Veronumeron tarkoituksena on lisätä rakennustyömailla työskentelevien henkilöiden henkilötunnisteiden oikeellisuutta, sekä valvoa verotukseen liittyviä velvollisuuksia (Laki veronumerosta ja rakennusalan veronumerorekisteristä 3 §). Vuoden 2012 alusta lähtien jokaiselle luonnolliselle henkilölle on annettu veronumero, joka koostuu 12 numerosta. Veronumerosta ei selviä henkilön ikä, sukupuoli eikä syntymäaika (Veronumero – ohje rakennusalan työntekijöille ja työnantajalle 2012.). Ve-

rohallinto voi antaa tiedon tulostettuna viralliseen verokorttiin, ennakkoverolippuun tai lähdeverokorttiin. Veronumeron saa verohallinnosta myös soittamalla. (Laki veronumerosta ja rakennusalan veronumerorekisteristä 2 §.)

Ulkomaalainen työntekijä, joka tulee tilapäisesti työskentelemään Suomeen, ilmoittautuu väestötietojärjestelmään ja hakee maistraatista suomalaisen henkilötunnuksen. Henkilötunnus on peruste veronumeron saamiselle. Ulkomaalainen työntekijä on ilmoitettava samalla tavalla veronumerorekisteriin kuin suomalainenkin työntekijä. (Veronumero - ohje rakennusalan työntekijöille ja työnantajille 2012.)

Verohallinto ei automaattisesti merkitse veronumeroita rakennusalan veronumerorekisteriin. Henkilön on itse hakeuduttava rekisteriin soittamalla Verohallintoon ja pyydettyä lisäämään hänet rekisteriin. Veronumerorekisteriin merkitään henkilön nimi, henkilötunnus ja verohallinnon antama veronumero. Myös rekisteristä poistaminen tapahtuu henkilön omasta pyynnöstä. Henkilön on tehtävä selvitys, ettei toimi enää rakennusalalla. (Laki veronumerosta ja rakennusalan veronumerorekisteristä 4 §.) Myös työnantaja voi ilmoittaa työntekijänsä rakennusalan veronumerorekisteriin. Ilmoittamisen voi tehdä puhelimitse, jos työntekijöitä on alle 20. Muutoin ilmoittaminen tapahtuu sähköisesti esimerkiksi Verohallinnon Tyvi-palvelulla. Pyyntön veronumerorekisteriin voi tehdä myös työmaan päätoteuttaja. (Veronumerorekisteri 2012.)

Veronumerorekisteri on kaikille julkinen rekisteri. Kuka vain voi käydä tarkistamassa, kuuluuko henkilö veronumerorekisteriin. Tietoja tarkistettaessa annetaan henkilön nimi ja veronumero. Rekisteri kertoo, onko kyseinen henkilö veronumerorekisterissä vai ei. Henkilötunnusta ei näytetä rekisterissä julkisesti. (Veronumero - ohje rakennusalan työntekijöille ja työnantajille 2012.) Pääurakoitsija voi tarkistaa aliurakoitsijoiden tiedot veronumerorekisteristä ja voi evätä pääsyn työmaalle, jos tietoja ei löydy. Tämä estää pimeän työvoiman käytön siten, ettei työmaille pääse verottajan ohi rekisterin ulkopuolisia työntekijöitä. Rakennustyömailla on huolehdittava veronumeroiden tarkistamisesta, jotta sen käyttö kasvaisi.

4.3 Harmaan talouden selvitysyksikkö

Valtiovarainministeriö antoi 30.9.2010 tiedotteen, jossa hallitus esitti perustettavaksi pysyvästi Verohallintoon Harmaan talouden selvitysyksikön (Valtiovarainministeriön tiedote 122/2010). Laki Harmaan talouden selvitysyksiköstä astui voimaan 1.1.2011,

ja siinä on määritelty tarkoin sen tarkoitus ja keinot tavoitteiden saavuttamiseksi. Yksikön tehtävänä on torjua harmaata taloutta tuottamalla ja jakamalla tietoa siitä ja sen torjunnasta. (Laki Harmaantalouden selvitysyksiköstä 1 §.) Harmaan talouden selvitysyksikkö on julkaissut erilaisia asiantuntijakirjoituksia ja tilannekuvia.

4.4 Tilaajavastuulaki

Tilaajavastuulain voimaanastuminen vuoden 2007 alusta on edistänyt hyvin harmaan talouden torjuntaa. Tilaajavastuulain tarkoitus on varmistaa tasapuolinen kilpailu yritysten välillä. Laki varmistaa työehtojen, sopimusten ja työnantajan lakisääteisten velvoitteiden noudattamisen. Tilaajavastuun piiriin kuuluvat kaikki, jotka ostavat vuokrattua työvoimaa ja joiden työkohteessa työskentelee alihankintasopimuksen mukainen työntekijä. Rakentamiseen liittyvissä korjaus-, hoito- ja kunnossapitotoiminnoissa lain piiriin kuuluvat tilaajat ja yhteisellä työpaikalla toimivat tilaajat. Suomen rajojen ulkopuolella toimivaan kauppamerenkulkuun lakia ei sovelleta. (Laki tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä 1-2 §.)

Lain mukaan tilaajalla on velvollisuus pyytää ennen sopimuksen syntymistä tieto siitä, kuuluuko yritys ennakkoperintä- ja arvonalisäverovelvollisten rekisteriin, todistus verojen maksamisesta ja eläkevakuutusten ottamisesta. Jos näistä velvoitteista on syntynyt maksuvelkoja, niistä on toimitettava maksusuunnitelma. Näiden lisäksi on toimitettava kaupparekisteriote ja selvitys sovellettavasta työehtosopimuksesta tai keskeisistä työehtoista. Myös tapaturmavakuutus kuuluu uutena selvitettäviin asioihin. Nämä selvitykset eivät saa olla kolmea kuukautta vanhempia. Tilaajan on pyydettävä asiakirjat, vaikka yhteistyö on vakiintunutta. Jos tilaaja laiminlyö selvitysvelvollisuuttaan, siitä voidaan määrätä laiminlyöntimaksu. Jos tilaaja huomaa näissä asiakirjoissa jotain epäilyttävää, hänen on reagoitava siihen ja jätettävä sopimus tekemättä. (Laki tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä 5,7 ja 9 §.)

Laki estää, ettei velvoitteita ja maksuja laiminlyövät yritykset välttämättä saa urakkasopimuksia. Tilaajien on oltava valppaita ja pyydettävä maksusuunnitelmia, jos toinen osapuoli ei niitä toimita. Velvoitteiden maksamatta jättäminen ei aina tarkoita sitä, että yritys toimii harmaan talouden alueella. Rakennusalalla vaihtelua on paljon, ja tarjouskilpailuiden voittaminen voi olla kiven alla. Meneillään olevien urakoiden palkat ja tarvikkeet on kuitenkin maksettava, vaikka tulot tulisivat viiveellä.

4.5 Henkilötunniste ja kulkulupa

Jokaisella rakennustyömaalla työskentelevällä työntekijällä on oltava henkilötunniste, jossa on kuva, veronumero, työntekijän nimi ja työnantajan nimi. Tunnisteessa on oltava merkintä siitä, onko tekijä yrittäjä vai työntekijä. (Työturvallisuuslaki 52 a §.)

Henkilötunniste ei ole sama asia kuin kulkulupa. Kulkulupa on anottava työmaan vastaavalta johtajalta, eikä sitä välttämättä anneta kaikille henkilöille, joilla on henkilötunniste. (Henkilötunnisteet rakennustyömailla 2012.) Kulkulupa on työmaakohtainen, ja kaikista kulkuluvan saaneista ylläpidetään kulkulupaluetteloja. Parhaiten tämä järjestelmä toimii harmaan talouden kitkennässä, kun työn tilaaja vaatii kaikille työmaalla työskenteleville kulkuluvan käyttöä. (Kulkulupa 2012.) Henkilökohtainen kulkulupa ja kulkulupaluettelo varmistavat sen, että työmaan johto tietää, keitä työmaalla liikkuu (Kulkuluvat työmailla liikkuville 2011).

4.6 Verohallinnon rekisterit ja kirjanpitovelvollisuus

Laki velvoittaa jokaista liikkeen- ja ammattitoimintaa harjoittavan yrityksen, yhdistyksen, osuuskunnan, vakuutusyhtiön, säätiön ynnä muiden laatimaan kahdenkertaista kirjanpitoa. Kirjanpitoon tulee kirjata kaikki yrityksen toimintaan kuuluvat tulot, menot, rahoitustapahtumat sekä näiden oikaisu- ja siirtoerät aikajärjestyksessä. Kaikki tapahtumat tulee kirjata eri tileille, joiden sisällöt tulee pitää tilikaudesta toiseen samana. Tapahtumat voidaan kirjata suoriteperusteisesti eli työn tai tavaran luovutushetken mukaisesti tai maksuperusteisesti eli maksun mukaisesti. Kirjanpitotositteet tulee numeroida ja niihin tulee tehdä kirjanpitomerkintä selkeästi eikä sitä saa poistaa tai tehdä epäselvästi. Jokaisesta tilikaudesta on tehtävä tilinpäätös, jossa ilmenee kauden tapahtumien yhteenveto. Tilinpäätös on laadittava neljän kuukauden kuluessa tilikauden päättymisestä, ja sen on annettava oikea ja riittävä kuva yrityksen toiminnasta ja taloudellisesta asemasta. Tilinpäätöksestä kootaan tasekirja, jossa on tuloslaskelma, tase, liitetiedot ja allekirjoitukset sekä tositelajit ja säilytystavat. Tilikaudelta laaditaan myös tase-erittelyt. (Kirjanpitolaki 1 luku 1-2 § ja 2 luku 1-7 §.)

Suomessa jokaisen elinkeinotoimintaa harjoittavan yrityksen ja henkilön on rekisteröidyttävä Verohallinnon ylläpitämään ennakkoperintärekisteriin. Muutoin heille maksettavan korvaksens katsotaan olevan palkkaa. Ennen kuin yritys tekee alihankintasopimuksen, on hyvä tarkistaa, kuuluuko toinen osapuoli ennakkoperintärekisteriin.

Muutoin hänen katsotaan olevan työsuhteessa ja palkasta on toimitettava kaikki lakisääteiset maksut. (Ennakkoperintärekisteri 2010.)

Arvonlisäverovelvollisesta toiminnasta, jota tavaroiden ja palveluiden myynti yleisesti on, tulee hakeutua arvonlisäverovelvolliseksi. Hakeutuminen tehdään muutosilmoituksella, jonka saa täytettyä ja tulostettua esimerkiksi Patentti- ja rekisterihallituksen internetsivuilta. Arvonlisäverorekisteriin voi hakeuta vain, jos toiminta on liiketoimintapohjaista ja siinä on havaittavissa yrittäjäriski. Verovelvollisuus alkaa siitä päivästä, kun ilmoitus saapuu Verohallintoon. (Arvonlisävelvollisen opas 2011.)

Säännöllistä palkkaa maksavan yrityksen on rekisteröidyttävä työnantajarekisteriin. Säännölliseksi palkanmaksajaksi katsotaan yritys, jonka palveluksessa on vuoden aikana vähintään kaksi vakituista tai kuusi osa-aikaista työntekijää. (Työnantajarekisteri 2011.) Työnantajarekisteriin ja ennakkoperintärekisteriin voi ilmoittautua Patentti- ja rekisterihallituksen kautta. Hakeutuminen on maksutonta, koska rekistereitä ylläpitää Verohallinto (Patentti- ja rekisterihallitus 2011).

Maksetuista palkoista on maksettava ennakonpidätys ja sosiaaliturvamaksu aina palkanmaksukuukautta seuraavan kuukauden 12. päivään mennessä. Kuukauden palkoista on annettava myös ilmoitus verottajalle kausiveroilmoituksella. Ennakonpidätys toimitetaan työntekijälle annetun verokortin pidätysprosenttien mukaan. Myös erilaisista eduista, kuten asuntoetu, ateriaetu ja puhelinetu, on pidätettävä ennakonpidätys. (Ennakonpidätyksen toimittaminen. 2011.) Sosiaaliturvamaksu peritään kaikilta 16–68 vuotiailta Suomessa sairausvakuutuslain mukaan vakuutetuilta henkilöiltä (Sosiaaliturvamaksu 2012). Vuodesta 2010 alkaen sosiaaliturvamaksu on sisältänyt vain sairausvakuutusmaksun (Sosiaaliturvamaksu 2012).

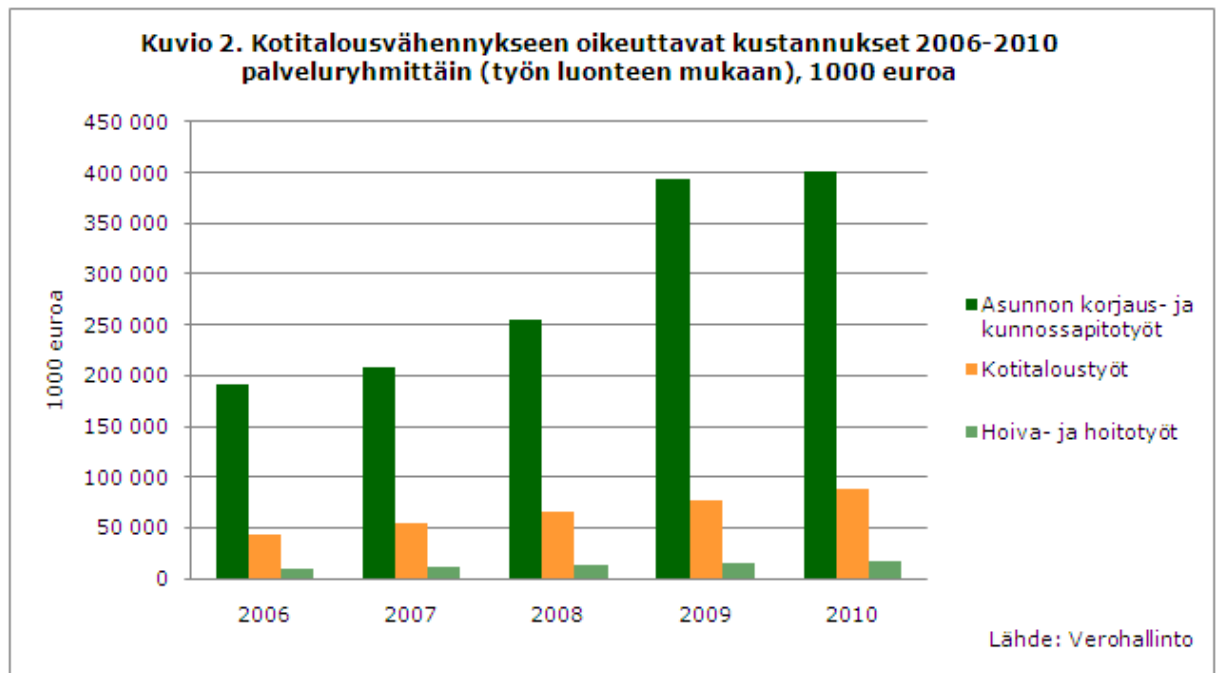
Kaikki rekisterit auttavat viranomaisia valvomaan yritysten toimintaa ja maksujen suorittamista. Velvoitteiden ei ole tarkoitus hankaloittaa yritysten toimintaa vaan edesauttaa tasavertaisuutta ja vähentää harmaata taloutta. Kun kaikki yritykset hoitaisivat velvoitteensa, yritysten ja yksityisten henkilöiden yhteiskunta voisi paremmin ja maksuja ei jouduttaisi korottamaan.

4.7 Kotitalousvähennys

Kotitalousvähennys astui voimaan ensimmäisen kerran vuonna 1997. Tämä kotitaloustyön verotukikokeilu kesti aina vuoteen 2000 asti. Tällöin kokeilu toimi niin, että Etelä-Suomessa ja Oulun ja Lapin lääneissä käytössä oleva verotuki myönnettiin kotitalouksille ja Länsi- ja Itä-Suomessa suoraan yrityksille. Nykyisessä muodossaan kotitalousvähennys on toiminut vuodesta 2001 lähtien. (Tuovinen 2007.)

Kotitalousvähennyksen voi saada asunnon tai vapaa-ajan asunnon korjaus- ja perusparannustöistä sekä tavanomaisesta hoiva-, kotitalous- tai hoitotyöstä. Perusparannus- tai korjaustyö on voitu tehdä myös verovelvollisen puolison, hänen edesmenneiden vanhempiensa, otto- tai kasvattivanhempien tai heidän suoraan ylenevässä polvessa olevien sukulaisten tai edellä mainittujen henkilöiden puolisoitten käyttämässä asunnossa tai vapaa-ajan asunnossa. Jos verovelvollinen on saanut muualta tukea vähennykseen oikeuttavaan työhön, ei hänellä ole enää oikeutta kotitalousvähennykseen. (Tuloverolaki 127 a §.) Verovelvollinen voi maksaa työkorvauksen palkkana, jolloin hän saa vähentää itse palkasta 15 prosenttia ja kokonaisuudessaan työnantajan sosiaaliturvamaksun, työttömyys-, tapaturma- ja ryhmähenkivakuutusmaksun sekä työeläkemaksun. Kun työn tekee ennakkoperintälain mukainen elinkeinotoiminnan harjoittaja, maksetusta työkorvauksesta saa vähentää 45 prosenttia. (Tuloverolaki 127 b §.) Vuonna 2012 vähennystä on saanut enintään 2000 euroa. Työn kustannuksien on pitänyt olla vähintään 100 euroa, jotta vähennys on myönnetty (Tuloverolaki 127 a §). Vähennys tehdään valtion tuloverosta ja sen voi jakaa puolisoitten kesken (Tuloverolaki 127 c §).

Kotitalousvähennyksen tarkoitus on vähentää kotitalouksien kuititonta palvelujen ostamista, toisaalta myös lisätä rehellisten yritysten kilpailukykyä markkinoilla. Tätä veroetua käyttävät eniten keski- ja hyvätuloiset. Eniten kotitalousvähennystä on kasvavassa määrin käytetty nimenomaan remontointipalveluihin (Kuva 6). Myös eläkeläisten osuus verohyödyn käyttäjinä on kasvanut, mutta euromääräinen etu ei ole noussut. Keskimääräinen kotitalousvähennys verovelvollista kohden oli vuonna 2010 noin 1100 euroa. (Lith 2012.)

Kuva 4. Kotitalousvähennykseen oikeuttavat kustannukset 2006–2010 palveluryhmittäin (Lith 2012.)

4.8 Ruotsin kokemukset käännetystä arvonlisäverosta

Rakennusalan käännetty arvonlisävero otettiin käyttöön Ruotsissa 1.7.2007 (Finlex 2011). Ruotsin lainsäädäntö on toiminut pohjana Suomen samaiseen käytäntöön. Periaate on sama, eli myyjän statuksella ei ole väliä vaan ostajan. Jos ostaja on muutoin kuin satunnaisesti rakennuspalvelua myyvä elinkeinonharjoittaja, tai ostaja myy tällaista palvelua edelleen toiselle elinkeinonharjoittajalle, käännettyä arvonlisäveroa sovelletaan. Rakennustarvikkeiden myynti ei sovellu käännetyn arvonlisäveron piiriin, jos siihen ei kuulu oleellisessa osassa olevaa asennusta mukaan. Välimiehellä on otettu myös huomioon se, ettei käännettyä arvonlisäveroa käytetä väärin. (He 41/2010.)

Ruotsin verohallinnon tekemä selvitys käännetystä verovelvollisuudesta valmistui maaliskuussa 2010. Ruotsin verohallinto on arvioinut saaneensa lisää verotuloja yhteensä 700 miljoonaa kruunua eli noin 72 miljoonaa euroa. Käännetty verovelvollisuus on vähentänyt niitä veropetostilanteita, joissa ostaja vähentää veron, mutta myyjä ei sitä tilitä. Järjestelmällisempien veropetosten osalta menettelyn toimivuuden tulokset ovat epävarmoja. (Edilex.)

Lakiin ei olla tekemässä muutoksia, sillä siitä on jo tullut hyvää oikeus- ja verotuskäytäntöä ja -päätöksiä. Yritykset ovat oppineet myyjän ja ostajan statukset sekä rakentamispalvelun määritelmän, sillä verohallinnolle esitettävien kysymysten määrä on vähentynyt. Uudet muutokset vain aiheuttaisivat turhia ongelmia. Toki käännetty verovelvollisuus on nostanut yritysten hallinnon työtaakkaa, ja erikoisten tapausten määrittely tuo edelleen ongelmia. Ruotsissa on suhtauduttu positiivisesti lain toimivuuteen. (Edilex.)

5 KÄÄNNETYN ARVONLISÄVERON VAIKUTUS HARMAASEEN TALOUTEEN

5.1 Harmaan talouden selvitysyksikön loppuraportti

Harmaan talouden selvitysyksikkö julkaisi loppuraporttinsa ”Rakentamispalvelujen käännetty arvonlisäverovelvollisuus - lain vaikuttavuus” 27.11.2012. Raportissa lain vaikuttavuutta on tutkittu verohallinnon asiakaskyselyn, Rakennusteollisuuden jäsenkyselyn, verotarkastusten ja verotilin perusteella. Kyselyissä kävi ilmi, että yrittäjistä suurin osa epäili käännetyn arvonlisäverovelvollisuuden vähentävän harmaata taloutta. Vastanneista vain 21 prosenttia uskoi lain kasvattavan verotuloja. Uutta lakia pidettiin lähinnä sekavana ja hallinnollisia kustannuksia kasvattavana ilmiönä. Toisaalta Rakennusteollisuus, joka vastusti alussa uuden lain voimaan astumista, myönsi sen toimineen odotettua paremmin ja jopa torjuvan jossain määrin harmaan talouden määrää. (Rakentamispalvelujen käännetty arvonlisäverovelvollisuus – lain vaikuttavuus. 2012.)

Verotarkastuksissa on jo useampana vuotena keskitytty enemmän rakennusalan yrityksiin. Yhtenä veroriskinä pidettyä järjestelmällistä bulvaani- eli valepääurakoitsijatoimintaa ei tullut ilmi verotarkastuksissa. Muitakaan uusia harmaan talouden muotoja ei tarkastuksissa ilmennyt. Yritys- ja henkilöveroyksiköiden suorittamissa veroalvonnoissa ei myöskään ilmennyt veronkiertoja. Rakennusalan käännetyn arvonlisäverovelvollisuuden tuomat virheilmoitukset ja puutteelliset laskumerkinnät ja muut tarkastuksissa ilmenneet virheet olivat useimmissa tapauksissa tahattomia. Suoritetuissa verotarkastuksissa vain yhdessä löytyi tahallisesti verollisena laskutettu rakennuspalvelun myynti. Suurin osa verovirheistä ei vaikuttanut haitallisesti maksettujen verojen määrään, sillä jompikumpi osapuoli suoritti ja ilmoitti veron. (Rakentamispalvelujen käännetty arvonlisäverovelvollisuus – lain vaikuttavuus 2012.)

Lakiuudistuksen ei odotettu poistavan kuittikaupan ongelmaa kokonaan, mutta vero-
tarkastuksien perusteella se on vähentynyt selvästi. Rakennusalan käännetty arvon-
lisäverovelvollisuus ei ole kasvattanut veropetosten määrää, eikä siihen liittyviä vää-
rinkäytöksiä ole tullut ilmi. (Rakentamispalvelujen käännetty arvonlisäverovelvolli-
suus – lain vaikuttavuus 2012.)

Uuden lain myötä negatiivisen arvonlisäveron määrä on lisääntynyt, kuten oli odotet-
tavissakin. Tämä johtuu siitä, että alimman portaan aliurakoitsijoiden myynti kohdistuu
useimmiten pääurakoitsijalle tai ylemmän portaan aliurakoitsijalle, joka ilmoittaa ja ti-
littää veron. Pääurakoitsijoiden maksettava arvonlisävero on siis kasvanut. Uusi laki
rakennusalan käännetystä arvonlisäverosta on lisännyt verotuottoa vuoden aikana noin
75 miljoonaa euroa. Verotuotto on laskettu sellaisesta tilanteesta, jossa aliurakoitsija
on ilmoittanut, mutta ei ole maksanut arvonlisäveroa. (Rakentamispalvelujen käännet-
ty arvonlisäverovelvollisuus – lain vaikuttavuus 2012.)

5.2 Asiantuntijoiden haastattelut

Rakennusteollisuudelle esitettiin kysymyksiä (Liite 2) noin vuosi rakennusalan kään-
netyn arvonlisäveron voimaan astumisen jälkeen. Vastaajat olivat selkeästi sitä mieltä,
että käännetty arvonlisävero ei ole vähentänyt merkittävästi harmaata taloutta. Jussi
Heiskalan mielestä koko lakia ei olisi pitänyt ottaa käyttöön, sillä siitä saatava hyöty
on vähäinen. Hänen mielestään uudet torjuntakeinot, kuten ulkomaisen työvoiman
seuranta ja rekisteröinti toimivat paremmin. Raimo Hovin mukaan ongelmia on edel-
leen etenkin virolaisten yritysten kanssa, sillä Rakennusliitto joutuu laittamaan heitä
karenssiin maksamattomien palkkojen vuoksi. Hänen mielestään selvin käännetyn ar-
vonlisäveron hyöty on, kun alihankkijat ajautuvat konkurssiin, eikä heiltä jää arvon-
lisäveroja maksamatta. Myös veronumeron käyttöönotolla 1.7.2012 paikataan osittain
käännetyn arvonlisäveron ongelmia. Vastauksista kävi myös ilmi, että epärehelliset
yritykset keksivät keinon toimia edelleen harmaalla alueella ja että käännetty arvon-
lisävero on lisännyt mahdollisuuksia toimia rikollisin keinoin. Rehellisille yrityksille
uusi laki on tuottanut lisää työtä ja kustannuksia. (Heiskala, Hovi & Pöljö 2012.)

5.3 Yrittäjien mielipide käännetyn arvonlisäveron vaikutuksista

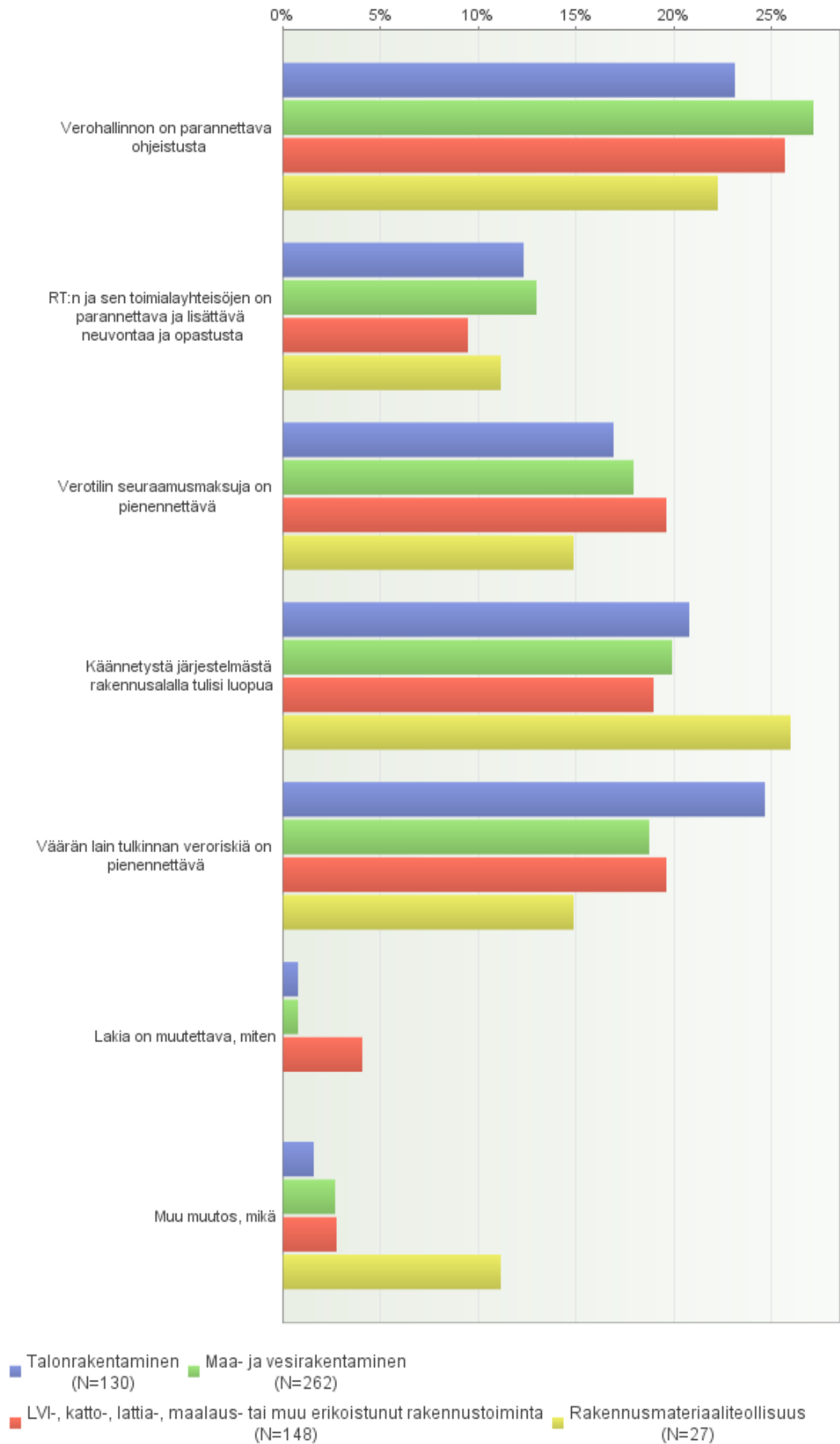
Rakennuslehdessä oli lain voimaantullessa useita artikkeleita, joissa epäiltiin käänne-
tyn arvonlisäveron toimivuutta harmaan talouden vähentämiseksi. Jo vuotta ennen lain

käyttöönottoa Rakennuslehti julkaisi artikkelin, jossa EK:n asiantuntija Mika Jokinen ei kannattanut lain voimaantulusta. Hänen mielestään laki ei vähennä harmaata taloutta, vaan saattaisi luoda uusia tapoja toimia verojen ja työnantajan velvollisuuksien kiertämiseksi. Lain tuomat tulkinta ja soveltamisongelmat lisäävät yritysten hallinnollisia kustannuksia ja käytännössä ilmeneviä ongelmia. Myös Rakennusteollisuus vastusti alussa uutta lakia. (Elinkeinoelämän keskusliitto 2010.)

Noin puoli vuotta lain voimaantulusta LVI-Tekniset Urakoitsijat ry teetti syyskuussa kyselyn jäsenyrityksilleen, joista viisikymmentä vastasi. LVI-alan yritykset olivat sitä mieltä, että käännetty arvonlisävero ei vaikuta vähentävästi harmaaseen talouteen, vaan se on pysynyt ennallaan. LVI-TU:n toimialapäällikkö Arvo Ylösen mukaan liike-elämässä on edelleen yrityksiä, jotka eivät noudata uutta lakia eikä niitä saada kuriin tällaisella säännöksellä. LVI-alan yrittäjät ovat kokeneet ostajan määritellyn hankalaksi, ja tahattomia virheitä on eksynyt laskuihin. (Heikkonen 2011.)

Lain toimivuudesta on tehty erilaisia tutkimuksia. Rakennusteollisuus teetti jäsenyrityksilleen kyselyn tämän vuoden alussa. Yritysten mielestä edelleen hankalinta on erilaiset tulkintaongelmat, niiden veroriskit ja negatiivisen arvonlisäpalautusten pitkä odotusaika. Yli puolet, eli 53 % vastanneista uskoo, ettei käännetty arvonlisävero ole vaikuttanut mitenkään harmaan talouden määrään. Vastaaajista 21 prosenttia uskoo valtion saavan käännetyn arvonlisäveron avulla lisää verotuloja ja 14 prosenttia uskoo rakennusmarkkinoiden eheytyvän. (Heiskala 2012.)

Rakennusteollisuuden kyselyssä tiedusteltiin yritysten toiveita käännetyn arvonlisäveron parantamiseksi. Jopa 55 prosenttia toivoi parempaa ohjeistusta verohallinnolta, ja veroriskien ja seuraamusmaksujen lieventämistä toivoi noin 40 prosenttia. Vastanneista 44 prosenttia oli sitä mieltä, että koko laista tulisi luopua kokonaan. (Heiskala 17.4.2012.)

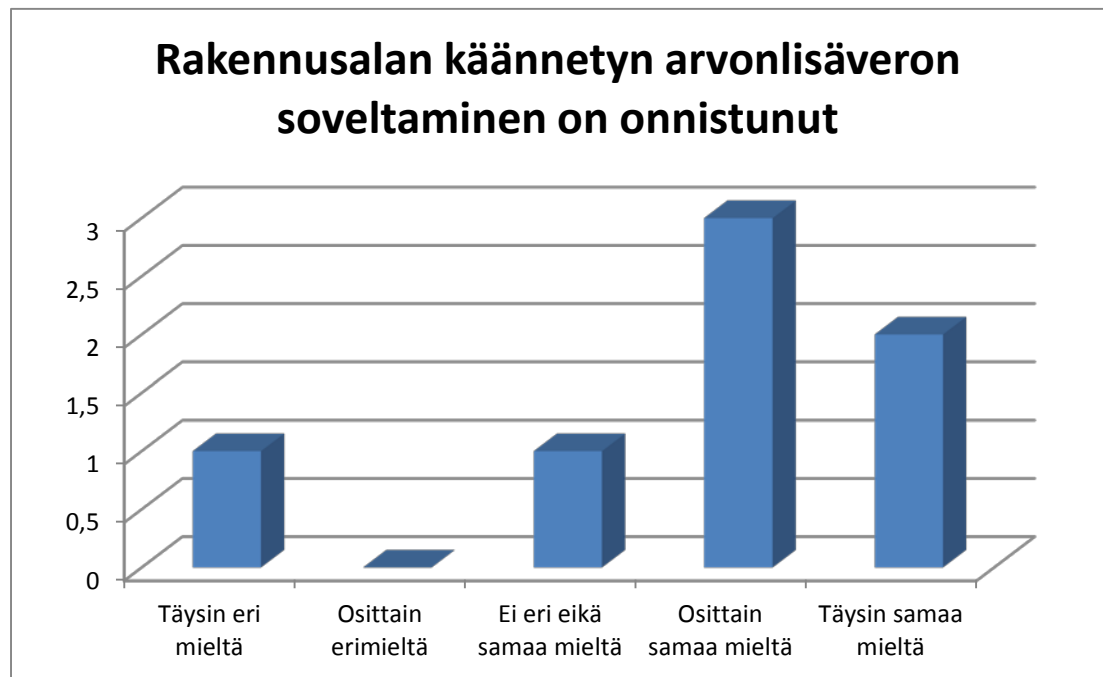
Kuva 5. Mitä muutoksia yritykset toivovat käännetyn arvonlisäverojärjestelmän pa-

rantamiseksi? (Heiskala 2012.)

Aliurakoitsijoiden mielestä käännetty arvonlisävero on parantanut rehellisten yritysten mahdollisuuksia markkinoilla, etenkin lattiapäällysteyturakoista. Yrittäjät ovat joutuneet tekemään muutoksia laskutus-, maksu- ja kirjanpitojärjestelmiin, mutta näkevät lain tuoman hyödyn olleen suurempi kuin muutoksesta johtuneet kulut. (Öhmborg 2012.)

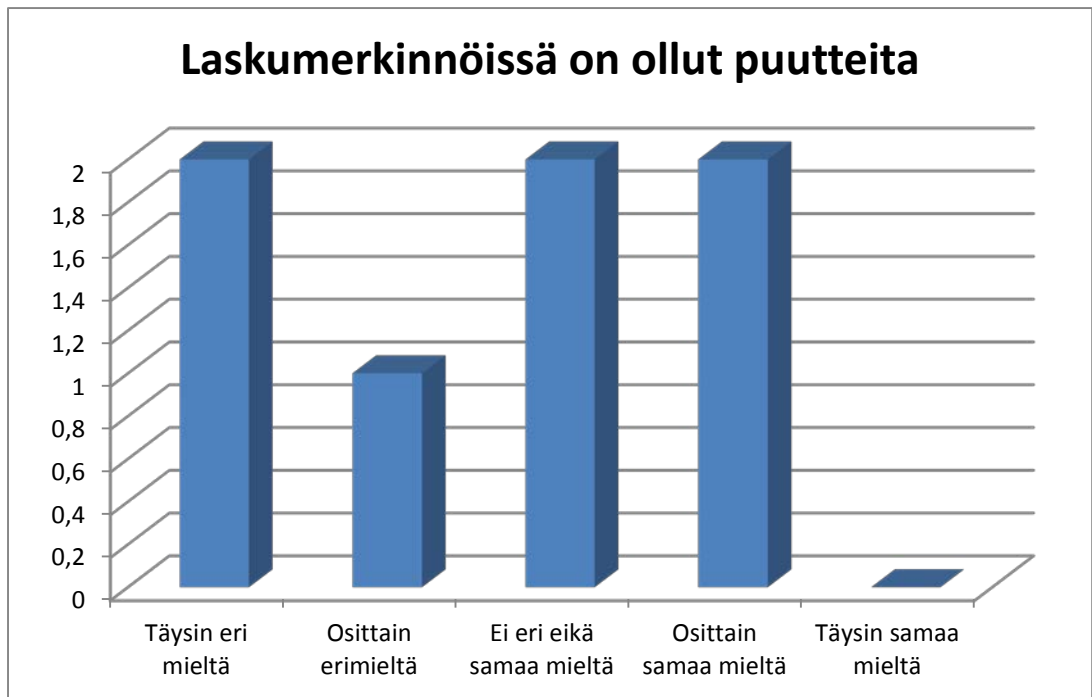
Kymmenelle rakennusalan yritykselle lähetettiin kysely käännetyn arvonlisäveron vaikutuksista. Kyselyn tarkoituksena oli saada selville yrittäjien mielipide käännetyn arvonlisäveron toimivuudesta harmaan talouden kitkemiseen. Vastauksia kyselyyn tuli yhteensä seitsemän. Kaksi kyselyyn vastanneista yrityksistä oli perustettu 1990-luvulla ja viisi 2000-luvulla, näistä yksi oli perustettu tänä vuonna.

Kyselyn perusteella yrittäjät ovat onnistuneet soveltamaan käännettä arvonlisäveroa. Vain yksi yrittäjä koki, että soveltaminen ei ole onnistunut. Tämä tulos yllätti, sillä lukemassani Rakennusteollisuuden tutkimuksessa suurin osa koki lain hankalaksi soveltaa. Yrittäjiltä kysyttiin myös, ovatko he kokeneet käännetyn arvonlisäveron hankalaksi, mutta kuten alla oleva kuva 8 kertoo, noin puolet oli osittain erimieltä tai täysin eri mieltä.

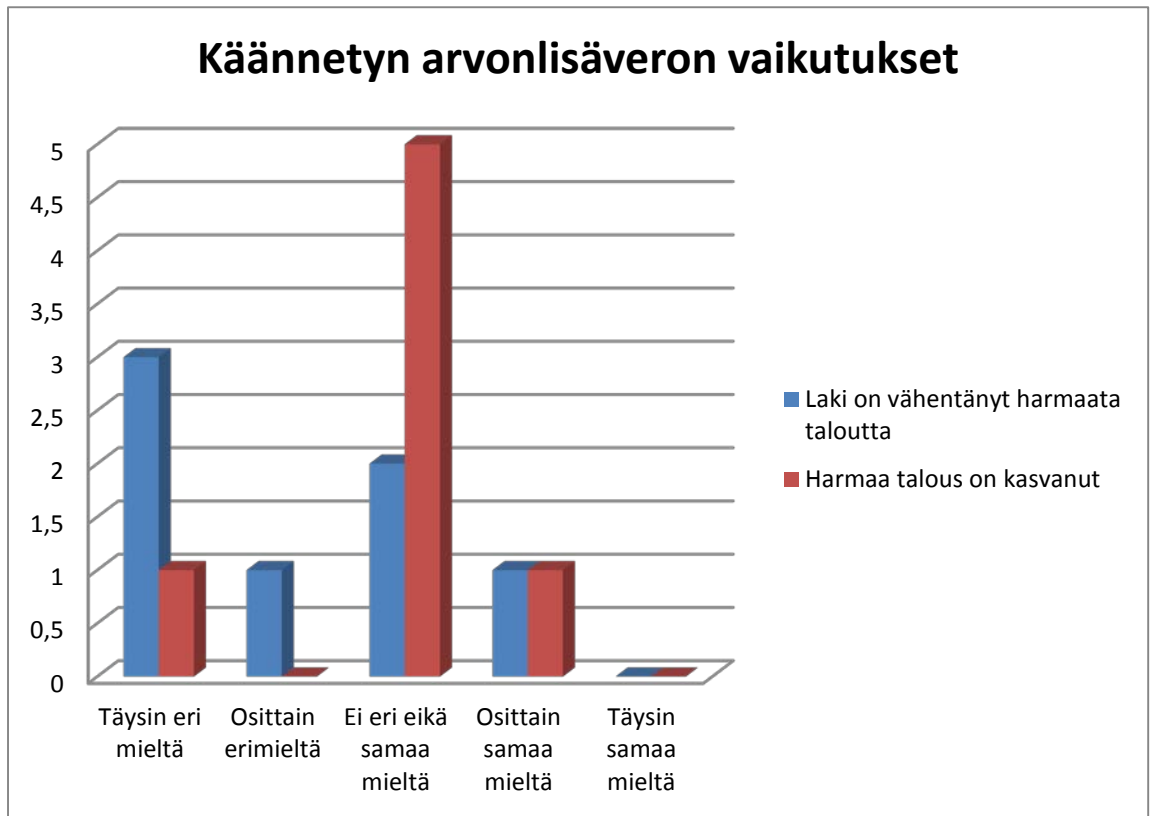
Kuva 6. Rakennusalan käännetyn arvonlisäveron soveltaminen on onnistunut

Tärkeä osa käännetyn arvonlisäveron käyttöä on laskuun laitettava viittaus käännetyn arvonlisäveron nollaverokannan käytöstä. Kyselyn tulos (Kuva 7) osoittaa, että osalla yrityksistä on ollut laskumerkinnöissä puutteita ja osalla ei.

Kuva 7. Laskumerkinnöissä on ollut puutteita

Viimeiset kysymykset koskivat harmaan talouden määrän muutoksia. Kuten Rakennusteollisuuden kyselystä selvisi, yrittäjät eivät koe käännetyn arvonlisäveron vaikuttaneen harmaan talouden määrään. Yli puolet vastanneista oli harmaan talouden vähentymisestä osittain tai täysin eri mieltä. Toisaalta, yli puolet ei osannut sanoa mielipidettään harmaan talouden kasvamisesta. Tämä johtunee varmasti siitä, että laki on ollut voimassa vasta reilun vuoden ja sen toimivuudesta ei ole tullut yrityksille muutoksia. He ovat joutuneet tutustumaan uuteen lakiin ja mahdollisesti tekemään ohjelmapäivityksiä, mutta muutoin laki ei ole muuttanut yritysten arkea. He toimivat edelleen samalla tavalla kuin ennenkin. Toisaalta suurin osa kyselyyn vastanneista yrityksistä on perustettu 2000-luvulla, jolloin he eivät ole kokeneet 90-luvun lama-aikaa.

Kuva 8. Yrittäjien mielipide käännetyn arvonlisäveron vaikutuksesta harmaan talouden määrään

6 YHTEENVETO

Harmaan talouden kitkemiseksi tehdään paljon töitä. Eri viranomaiset ovat koonneet voimansa ja tekevät tiiviisti yhteistyötä rehellisemmän yritystoiminnan puolesta. Harmaan talouden haitat vaikuttavat luonnollisiin henkilöihin, yrityksiin, kuntiin ja valtioon. Moni ei välttämättä ajattele, kuinka suuria vaikutuksia rikollisuudella on.

Rakennusalan käännetty arvonlisäverovelvollisuus on vain yksi keino vähentää harmaan talouden kuittikauppaa. Alussa uusi laki kohtasi paljon kritiikkiä ja epäluottamusta sen toimivuudesta. Nyt lain ollessa jo toista vuotta voimassa, voidaan sen tuloksia jo tutkia tarkemmin. Rakennusliitto ja Verohallinto ovat tehneet paljon erilaisia kyselyjä ja tutkimuksia lain vaikuttavuudesta.

Rakennusliiton tekemät kyselyt jäsenyrityksilleen tuovat hyvin esiin yrittäjien epäietouden lain vaikutuksista harmaaseen talouteen. Rehelliset yrittäjät ovat lähinnä kamppailleet laskumerkintöjen ja lain soveltamisen kanssa. Etenkin rakentamispalvelun ja ostajan statuksen määrittelyt ovat tuottaneet hankaluuksia. Laki on lisännyt

myös yritysten hallinnollisia kustannuksia. Yrittäjät eivät välttämättä ymmärrä lain tarkoitusta vaan näkevät vain sen heille tuomat hankaluudet. Uusimmat tulokset kuitenkin osoittavat, että lain soveltaminen alkaa olemaan sujuvampaa ja Verohallinnon palvelunumeroihin tulleiden puheluiden määrä on vähentynyt. Rakennusalan rehelliset yrittäjät eivät kuitenkaan näe konkreettisia tuloksia lain toimivuudesta, sillä he toimivat normaaliin tapaan.

Verohallinto on tutkinut verotilille tulleita suorituksia ja saamiaan kausiveroilmoituksia. Niiden avulla he ovat saaneet selville rakentamispalveluiden myyntien ja ostojen sekä maksettujen verojen määrän. Näiden tietojen avulla he pystyvät määrittelemään eri tasolla olevien rakennusalan yritysten ostojen, myyntien ja verojen määriä. Verohallinto on saanut selville, että erityisesti rakennusalan verotulojen määrä on kasvanut selkeästi. Näkyvintä on se, että konkurssiin asetetun aliurakoitsijan verot eivät jää maksamatta, sillä niistä vastaa palvelun ostanut pääurakoitsija.

Jo useamman vuoden ajan verotarkastuksissa painopiste on ollut rakennusalan yrityksissä. Tarkastuksissa on ilmennyt, että havaitut laskumerkintävirheet ja väärin ilmoitetut rakentamispalveluiden ostot ja myynnit ovat olleen inhimillisiä virheitä. Vaikka verottomasta rakentamispalvelun myyntilaskusta olisikin tehty verollinen, siitä on toinen osapuoli vähentänyt ja toinen maksanut veron. Vahinkoa ei ole Verohallinnon saamatta jääneistä veroista siis päässyt tapahtumaan. Verotarkastuksissa on huomattu myös kuittikaupan vähentyneen. Harmaan talouden uusia muotoja ei ole myöskään ilmennyt.

Taistelua harmaata taloutta vastaan tullaan jatkamaan edelleen. Jatkuvasti kehitellään uusia tapoja ilmoittaa rakennusurakoista verottajalle. Välillä on hahmoteltu ideaa siitäkin, että luonnollisen henkilön tulisi ilmoittaa omasta remontista tai talonrakentamisesta tietoja viranomaisille. Tässä herääkin kysymys siitä, missä menee raja, jolloin ilmoittamisesta tulee rasite sekä ilmoittajalle että vastaanottajalle. Tällä hetkellä Verohallinto vastaanottaa jo kausiveroilmoituksia, veroilmoituksia, veronumerorekisteritietoja ja tulevaisuudessa urakkatietoja. Jos ilmoitettavien tietojen määrää vielä kasvataan, ehtiikö Verohallinto suodattaa ja analysoida kaikkea tietoa. Nyt olisin tärkeää miettiä sellainen ilmoittamisen muoto ja ne tiedot, joilla oikeasti saadaan tietoa harmaan talouden kitkemiseksi.

LÄHTEET

Arvonlisäverolaki 30.12.1993/1501. Saatavilla:

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931501> [viitattu 29.11.2010]

Arvonlisävelvollisen opas. Verohallinnon julkaisu 189.11. Verohallinto. 1.4.2011.

Saatavilla: <https://www.vero.fi/download/noname/{80188B43-276C-4C60-AD12-A46B8507289E}/6765> [viitattu 20.11.2012]

Elinkeinoelämän keskusliitto: Käännetty alv ei ratkaise rakennusalan harmaata taloutta. Rakennuslehti.17.3.2010. Saatavilla:

<http://www.rakennuslehti.fi/uutiset/rakentaminen/20846.html> [Viitattu 7.2.2012]

Ennakkoperintärekisteri. Verohallinto. 22.10.2010. Saatavilla: https://www.vero.fi/fi-FI/Yritys_ ja_ yhteisoasiakkaat/Yhdistys_ ja_ saatio/Ennakkoperintarekisteri [viitattu 20.11.2012]

Ennakkonpidätyksen toimittaminen. Verohallinto. 28.10.2011. Saatavilla:

[https://www.vero.fi/fi-FI/Syventavat_veroohjeet/Ennakkoperinta/Tyonantajat/Ennakkonpidatyyksen_toimittaminen_ ja_ verokortit/Ennakkonpidatyyksen_toimittaminen\(12222\)](https://www.vero.fi/fi-FI/Syventavat_veroohjeet/Ennakkoperinta/Tyonantajat/Ennakkonpidatyyksen_toimittaminen_ ja_ verokortit/Ennakkonpidatyyksen_toimittaminen(12222)) [viitattu 20.11.2012]

Harmaan talouden tilannekuva 4/2011. Harmaan talouden selvitysyksikkö. Saatavilla:

<http://www.vero.fi/download/noname/%7BD37002D2-152F-4D2B-8EF0-348C4EBC7258%7D/6901> [viitattu 15.11.2012]

Harmaa Hirvi Oy, Hirvonen Markku, Lith Pekka & Walden Risto. Suomen kansainvälistynyt harmaa talous 2010. Eduskunnan tilaama harmaata taloutta käsittelevä tutkimuksen loppuraportti. Saatavilla:

<http://web.eduskunta.fi/dman/Document.phx?documentId=mw16710124737147> [viitattu 5.9.2011]

Harmaa talous. Musta tulevaisuus kampanja. Saatavilla:

<http://www.mustatulevaisuus.fi/> [viitattu 4.3.2012]

Harmaa talous 2011. Harmaan talouden selvitysyksikkö. Saatavilla:

<http://www.vero.fi/download/noname/%7BD37002D2-152F-4D2B-8EF0-348C4EBC7258%7D/6901> [viitattu 29.11.2011]

Harmaa talous 2012. Harmaan talouden selvitysyksikkö. Saatavilla:

<http://www.vero.fi/download/noname/%7B660588C2-71C5-4ABA-9A73-577B4DEA7C76%7D/7955> [viitattu 15.11.2012]

He 41/2010. Edilex. Saatavilla: <http://www.edilex.fi/virallistieto/he/20100041> [Viitattu 6.3.2012]

Heikkonen Heikki. LVI-Urakoitsijat: Harmaa talous ei poistu käännetyin arvonlisäveron avulla. 21.10.2011. Saatavilla:

<http://www.rakennuslehti.fi/uutiset/talous/26380.html> [viitattu 7.2.2012]

Heiskala Jussi, Hovi Raimo ja Johanna Pöjlö. Talonrakennusteollisuus ry. Haastattelu 6.2.2012.

Heiskala Jussi. Rakennusteollisuus RT:n kysely käännetyin arvonlisäverovelvollisuuden vaikutuksista rakennusalaan – yhteenveto tuloksista Rakennusteollisuus.

17.4.2012. Saatavilla: <http://www.rakennusteollisuus.fi/RT/Käännetty+ALV/> [viitattu 11.11.2012]

Henkilötunnisteet rakennustyömailla. Tapio Kari. Rakennusteollisuus. Saatavilla:

<http://www.rakennusteollisuus.fi/RT/Työmarkkinat/Henkilötunnisteet+rakennustyömailla/> [viitattu 10.11.2012]

Jokinen, Mika 4.11.2011. Rakennusalan tili- ja veropäivät 2011. Helsinki.

Kirjanpitolaki 30.12.1997/1336. Finlex. Saatavilla:

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19971336> [viitattu 20.11.2012]

Kulukulupa. Rakennusliitto ry. 2012. Saatavilla:

http://www.rakennusliitto.fi/mestojen_pelisaannot/kulukulupa/ [viitattu 10.11.2012]

Kulkuluvat työmailla liikkuville. Verohallinto. 22.6.2011. Saatavilla:

<http://www.vero.fi/fi->

[FI/Tietoa Verohallinnosta/Kulkuluvat tyomailla liikkuville\(16500\)](http://www.vero.fi/fi-) [viitattu 10.11.2012]

Laki tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä 1233/2006. Finlex. Saatavilla: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2006/20061233> [viitattu 10.11.2012]

Laki veromenettelystä 18.12.1995/1558. Finlex. Saatavilla:

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1995/19951558> [viitattu 15.11.2012]

Laki veronumerosta ja rakennusalan veronumerorekisteristä 1231/2011. Finlex. Saatavilla: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/20111231> [viitattu 10.11.2012]

Lith Pekka. Rakentamisen harmaa talous. Helsinki. 20.5.2010. Saatavilla:

<http://web.eduskunta.fi/dman/Document.phx?documentId=ub16910101949498&cmd=download> [viitattu 21.11.2012]

Lith Pekka. Kotitalousvähennystä leikataan – vaikutukset kyseenalaisia. Verohallinto. Harmaantalouden selvitysyksikkö. 29.2.2012. Saatavilla:

<http://www.vero.fi/download/noname/%7B93CB6C3A-4DE2-4C76-B6A9-E2C61340B172%7D/7688> [viitattu 10.10.2012]

Patentti- ja rekisterihallitus. Yleisohje ilmoituksen tekemiseen. 9.9.2011. Saatavilla:

<http://www.prh.fi/fi/kaupparekisteri/muutyrittymuodot/yleisohje.html> [viitattu 20.11.2012]

Rakentamispalvelujen käännetty arvonlisäverovelvollisuus – lain vaikuttavuus loppuraportti.. Harmaan talouden selvitysyksikkö. Verohallinto. 31.10.2012

Rakennusalan käännetty arvonlisäverovelvollisuus tuli voimaan. Finlex.

2011.Saatavilla: <http://www.finlex.fi/fi/uutiset/?id=197> [Viitattu 28.2.2012]

Salomaa Petri & Holkeri-Kauppara Johanna. Rakentamispalvelujen käännetty arvonlisävelvollisuus käytännössä. Tilisanomat 6/2010 42–47

Sosiaaliturvamaksu. Kela. 1.1.2012. Saatavilla:

<http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/210108121545KP?openDocument> [viitattu 20.11.2012]

Suomen Laki verolait 1/2011. Kariston kirjapaino Oy Hämeenlinna 2011. Lainsäädäntöä on seurattu säädöskokoelman numeron 84/2011 (julkaisupäivä 3.2.2011) saakka. Talentum Media Oy

Tuloverolaki 30.12.1992/1535. Finlex. Saatavilla:

www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19921535 [viitattu 21.11.2012]

Tuovinen Marja. Yksityiset kotityöpalvelut ja kotitalousvähennys. Valtiovarain ministeriö. Kansantalousosasto. 4.6.2007. Saatavilla:

http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/01_julkaisut/075_verotus/20070605_Yksity/kotitalousvahennys2007.pdf [viitattu 21.11.2012]

Työnantajarekisteri. Verohallinto. 6.4.2011. Saatavilla: [http://www.vero.fi/fi-](http://www.vero.fi/fi-FI/Syventavat_veroohjeet/Sanasto/Tyonantajarekisteri(13797))

[FI/Syventavat_veroohjeet/Sanasto/Tyonantajarekisteri\(13797\)](http://www.vero.fi/fi-FI/Syventavat_veroohjeet/Sanasto/Tyonantajarekisteri(13797)) [viitattu 20.11.2012]

Työturvallisuuslaki 23.8.2002/738. Finlex. Saatavilla:

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20020738> [viitattu 10.11.2012]

Valtiovarainministeriön tiedote 38/2010. Saatavilla:

[http://www.vm.fi/vm/fi/03_tiedotteet_ja_puheet/01_tiedotteet/20100408Rakent.name.jsp](http://www.vm.fi/vm/fi/03_tiedotteet_ja_puheet/01_tiedotteet/20100408Rakent/name.jsp) [viitattu 29.11.2010]

Valtiovarainministeriön tiedote 122/2010. Saatavilla:

[http://www.vm.fi/vm/fi/03_tiedotteet_ja_puheet/01_tiedotteet/20100930Veroha.name.jsp](http://www.vm.fi/vm/fi/03_tiedotteet_ja_puheet/01_tiedotteet/20100930Veroha/name.jsp) [viitattu 28.2.2012]

Verohallinnon ilmiannot. Harmaan talouden selvitysyksikkö. 29.2.2012. Saatavilla:

<http://www.vero.fi/download/noname/%7BAFEC138F-7303-4198-932B-DD893E0A0586%7D/7689> [viitattu 10.10.2012]

Verohallinnon vero-ohje Rakennusalan käännetystä arvonlisäverovelvollisuudesta.

Verohallinto. 6.10.2010. Saatavilla: <http://www.vero.fi/fi->

FI/Syventavat_veroohjeet/Arvonlisäverotus/Rakennusalan_kaannetty_arvonlisäverovelvollisuus/Rakennusalan_kaannetty_arvonlisäverovelv(12340) [viitattu 29.11.2010]

Veronumero - ohje rakennusalan työntekijöille ja työnantajille. Verohallinto.

5.6.2012. Saatavilla: <http://www.vero.fi/fi->

FI/Syventavat_veroohjeet/Ennakkoperinta/Veronumero_ohje_rakennusalan_tyontekijo(20240) [viitattu 10.11.2012]

Veronumerorekisteri. Verohallinto. 19.6.2012 Saatavilla: <http://www.vero.fi/fi->

FI/Henkilöasiakkaat/Veronumero/Veronumerorekisteri(21081) [viitattu 10.11.2012]

Verotarkastukset harmaan talouden torjunnassa. Verohallinto. 9.10.2012. Saatavilla:

<http://www.vero.fi/fi->

FI/Tietoa_Verohallinnosta/Verotarkastukset_harmaan_talouden_torjun(14460) [viitattu 22.11.2012]

Ve 310 Laki Harmaan talouden selvitysyksiköstä (V: 1.1.2011 L, A: 21.12.2010, SK: 1207/2010) VaVM:45/2010; HE:163/2010. Finlex. Saatavilla:

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101207> [viitattu 1.3.2012]

Äärilä, L., Nyrhinen, R. WSOYpro Oy. 2010. Arvonlisäverotus käytännössä. 8. uudistettu painos. Juva: WS Bookwell Oy

Öhmberg Paul. Aliurakoitsijat kehuvat käännettyä arvonlisäveroa. Kauppalehti 28.5.2012.